អភិធម្មត្ថសង្គហៈ

បរិច្ឆេទទី ២

ចេតសិកសង្គហវិភាគ

នៅក្នុងបរិច្ឆេទនេះព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យលោកបានតាំងគាថាផ្ដើមទុកថា ៖-

ឯកុប្បាទនិរោធា ច ឯកាលម្ពន វត្ថុកា

ចេតោយុត្តា ទ្វិបញ្ញាស ធម្មា ចេតសិកា មតា

ប្រែថា ធម៌ទាំងឡាយ ៥២ ដែលប្រកបជាមួយនិងចិត្តគឺ មានការកើតឡើងជាមួយនិងចិត្តមានការរលត់ជាមួយនិងចិត្ត មានអារម្មណ៍តែមួយជាមួយនិងចិត្ត មានវត្ថុតែមួយជាមួយនិងចិត្ត ឈ្មោះថា **ចេតសិក**។ ចេតសិកជាធម្មជាតិ ដែលត្រូវអាស្រ័យនិងចិត្តកើតឡើងនេះមានសេចក្ដីថា ប្រៀបដូចសិស្ស និងអាចារ្យ គឺមានសិស្សក៏ត្រូវមានអាចារ្យ ឬមានអាចារ្យ ក៏ត្រូវមានសិស្ស និងអត់ណាមួយមិនបាន សភាវៈទាំងពីរនេះប្រាកដព្រមគ្នាដូចមានវចនត្ថថា **ចេតសិ ភវំ ចេតសិកំ វា ចេតសិ និយុត្តំ ចេតសិកំ** ប្រែថា ធម្មជាតិកើតក្នុងចិត្ត ឬប្រកបក្នុងចិត្តឈ្មោះថា **ចេតសិក**។ ម្យ៉ាងទៀត អាការៈដែលចេតសិកប្រកបជាមួយនិងចិត្តនោះឯងលោកហៅថា **ចេតោយុត្តលក្ខណៈ** ព្រោះប្រកបជាមួយនិងចិត្តជានិច្ចតាម លក្ខណៈ ៤ យ៉ាងគឺ ៖-

១-**ឯកុប្បាទ** កើតព្រមជាមួយនិងចិត្ត

២-**ឯកនិរោធ** រលត់ព្រមជាមួយនិងចិត្ត

៣-**ឯកាលម្ពណ** មានអារម្មណ៍តែមួយជាមួយនិងចិត្ត

៤-**ឯកវត្ថុក** មានទីកើតតែមួយជាមួយនិងចិត្ត

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចេតសិក

ចិត្តនិស្សិតលក្ខណំ មានការអាស្រ័យនិងចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចេតសិក

អវិយោគុប្បាទនរសំ មានការកើតរួមជាមួយនិងចិត្តជាកិច្ច

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់ចេតសិក

ឯកាលម្ពណបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានអារម្មណ៍ជាមួយនិងចិត្តជាផល

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់ចេតសិក

ចិត្តុប្បាទបទដ្ឋានំ មានការកើតនៃចិត្តជាហេតុជិត ។

ចិត្តនិងចេតសិកទាំងពីរនេះជានាមធម៌ដូចគ្នាទើប ប្រកបជាមួយគ្នាបានយ៉ាងជិតស្និតដូចជាភាពតែមួយ ក៏ប៉ុន្តែ តាមការពិតនោះ គឺផ្សេងគ្នាចិត្តមាននាទីជាប្រធាន ឬជាអធិបតីក្នុងការដឹងអារម្មណ៍ចំណែកចេតសិកមានការកើតរួមជាមួយនិងចិត្ត ហើយតាក់តែងចិត្តឱ្យប្រព្រឹត្តទៅជាសភាពផ្សេង ៗ ដូច្នេះរួមសេចក្តីមកចិត្ត និងចេតសិកគឺផ្សេងគ្នាត្រង់កិច្ច ឬ តួនាទីប៉ុណ្ណោះ ។

ចេតសិកមាន ៥២ ចែកចេញជា ៣ ពួកគឺ ៖-

១-អញ្ញសមានាចេតសិក មាន ១៣

២-អកុសលចេតសិក មាន ១៤

៣-សោភណចេតសិក មាន ២៥

អញ្ញសមានាចេតសិក

អញ្ញសមានាចេតសិកជាចេតសិកធម៌មួយពួកស្មើនិងធម៌ដទៃទៀត គឺប្រកបជាមួយនិងចិត្តជាកុសល ក៏បានទៅជាកុសល បើប្រកបជាមួយនិងចិត្តជាអកុសល ក៏បានទៅជាអកុសល បើប្រកបជាមួយនិងអព្យាកតចិត្ត ក៏និងបានទៅជាអព្យាកត ព្រោះហេតុនោះទើបលោកហៅថា **អញ្ញសមានាចេតសិក** លោកចែកចេញជា ២ ពួកគឺ **សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ១** និង **បកិណ្ណកចេតសិក ១** ។

សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក

សព្វចិត្តសាធារណចេតសិកជាចេតសិកធម៌ដែលទូទៅដល់ចិត្តទាំងពួងគឺប្រកបជាមួយនិងចិត្តគ្រប់ដួង ទាំងអស់មាន ៧ គឺ ៖-

១-ផស្សចេតសិក មានការប៉ះខ្ទប់ជាលក្ខណៈ

២-វេទនាចេតសិក មានការសោយនូវអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

៣-សញ្ញាចេតសិក មានការចងចាំជាលក្ខណៈ

៤-ចេតនាចេតសិក មានការតាំងចិត្តជាលក្ខណៈ

៥-ឯកគ្គតាចេតសិក មានការមិនរវើរវាយជាលក្ខណៈ

៦-ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក មានការអនុបាលរក្សាសហជាតធម៌ជាលក្ខណៈ

៧-មនសិការចេតសិក មានការបង្រួបបង្រួមសហជាតធម៌ជាលក្ខណៈ

អធិប្បាយអំពីសព្វចិត្តសាធារណចេតសិក

១-ផស្សចេតសិក វចនត្ថរបស់ផស្សៈចេតសិក **ផុស្សតីតិ ផស្សោ** ជាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថាផស្សៈ ព្រោះមានវចនត្ថថា ប៉ះខ្ទប់ ឬពាល់ត្រូវ។ ផស្សៈនេះលោកហៅថាផស្សាហារ ព្រោះតែអាហារនេះគឺជាបច្ច័យ។ ផស្សៈនេះព្រះនាគសេនត្ថេរ លោកបានវិជ្ជនាដល់ព្រះចៅក្រុងមិលិន្ទថា "ដូចជាពពែពីរក្បាលជល់គ្នា ពពែមួយលោកប្រៀបដូចជាចក្ខុបសាទ ពពែមួយទៀតលោកទុកដូចជារូប (វណ្ណៈ)"។ ផស្សៈចេតសិកនេះ មានអត្ថថាប៉ះខ្ទប់ គឺប៉ះខ្ទប់នូវអារម្មណ៍ហើយមានកិច្ច គឺនាទីធ្វើឱ្យអារម្មណ៍និងចិត្តប៉ះខ្ទប់គ្នាជាបច្ច័យធ្វើឱ្យធមិ ៣ យ៉ាង គឺអារម្មណ៍ ១ វត្ថុ ១ និងវិញ្ញាណ ១ ប្រជុំគ្នាជាអាការៈប្រាកដ ម្យ៉ាងទៀតលោកពោលថា ផស្សៈនេះមានវេទនាជាផល ។ បណ្ឌិតគប្បីឃើញថា ផស្សៈនេះដូចជាមេគោដែលត្រូវគេបកស្បែកហើយ ព្រោះជាទីតាំងនៃវេទនា។ ការដែលផស្សៈប៉ះខ្ទប់និងអារម្មណ៍មិនដូចជារូប និងរូបប៉ះខ្ទប់គ្នាទេ ព្រោះផស្សៈជានាមធមិមានគុណសម្បត្តិអាចប៉ះខ្ទប់អារម្មណ៍រូប ក៏បានជាអារម្មណ៍ ឬអារម្មណ៍ជានាមក៏បានក្នុងខណៈដែលចិត្តដឹងអារម្មណ៍ ផស្សៈនេះ រមែងធ្វើនាទីប៉ះខ្ទប់ ទោះអារម្មណ៍នោះជាលោកិយារម្មណ៍ ឬក៏លោកុត្តរារម្មណ៍ ព្រះនិព្វាន ក៏ដោយ ផស្សៈក៏ជាបច្ច័យសំខាន់ដល់សម្បយុត្តធមិទាំងនោះ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់ផស្សចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ផស្សចេតសិក

ផុសនលក្ខណោ មានការប៉ះខ្ទប់ជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ច របស់ផស្សចេតសិក

សង្ឃដ្ដនរសោ មានការធ្វើឱ្យចិត្តនិងអារម្មណ៍ប៉ះខ្ទប់គ្នាជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់ផស្សចេតសិក

សន្និបាតបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការប្រជុំនូវអារម្មណ៍ វត្ថុ និងចិត្ត ជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ផស្សចេតសិក

អាបាថគតវិសយបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍មកកាន់គន្លងជាហេតុជិត ។

ត្រង់កិច្ច ឬអាការៈប្រាកដរបស់ផស្សចេតសិកដែលមានការប្រជុំព្រមនូវអាម្មរណ៍ វត្ថុ និងចិត្តជាផលនោះ សមដូចព្រះតម្រាស់របស់ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សំដែងទុកក្នុងនិទានវគ្គសំយុត្តថា សំយុត្តថា ៖- **ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ សោតញ្ច បដិច្ច សទ្ទេ ច ឧប្បជ្ជតិ សោតវិញ្ញាណំ តិណ្ណំ សង្គតិ**

-

ផស្សោ ឃានញ្ច បដិច្ច គន្ធេ ច ឧប្បជ្ជតិ ឃានវិញ្ញាណំ តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ ជិវ្ហញ្ច បដិច្ច រសេ ច ឧប្បជ្ជតិ ជិវ្ហាវិញ្ញាណំ តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ កាយញ្ច បដិច្ច ផោដ្ឋព្វេ ច ឧប្បជ្ជតិ កាយវិញ្ញាណំ តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណំ តិណ្ណំ សង្គតិ ផស្សោ ប្រែថា ចក្ខុវិញ្ញាណរមែងប្រាកដឡើងបាន ព្រោះអាស្រ័យចក្ខុបសាទជាមួយរូបារម្មណ៍ ការប្រជុំរួមគ្នារវាងចក្ខុបសាទ រូបារម្មណ៍ ចក្ខុវិញ្ញាណទាំង ៣ នេះឈ្មោះថាផស្សៈ។ សោតវិញ្ញាណ រមែងប្រាកដឡើងបានព្រោះអាស្រ័យសោតបសាទជាមួយសទ្ទារម្មណ៍ ការប្រជុំរួមគ្នារវាងសោតបសាទ សោត-វិញ្ញាណទាំង ៣ នេះឈ្មោះថា ផស្សៈ។ ឃានវិញ្ញាណរមែងប្រាកដឡើងបានព្រោះអាស្រ័យឃានបសាទជាមួយគន្ធារម្មណ៍ ការប្រជុំរួមគ្នារវាងឃានបសាទ គន្ធារម្មណ៍ ទាំងឃានវិញ្ញាណ ៣ នេះឈ្មោះថា ផស្សៈ។ ជីវ្ហាវិញ្ញាណរមែងប្រាកដឡើងបាន ព្រោះអាស្រ័យជីវ្ហាបសាទជាមួយរសារម្មណ៍ ការប្រជុំ រួមគ្នារវាងជីវ្ហាបសាទ រសារម្មណ៍ ជីវ្ហាវិញ្ញាណទាំង ៣ នេះឈ្មោះថា ផស្សៈ។ កាយវិញ្ញាណ រមែងប្រាកដឡើងបានព្រោះអាស្រ័យកាយបសាទជាមួយផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ ការប្រជុំរួមគ្នារវាងកាយបសាទ ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ កាយវិញ្ញាណទាំង ៣ នេះឈ្មោះថា ផស្សៈ។ មនោវិញ្ញាណរមែងប្រាកដឡើងបានព្រោះអាស្រ័យភវង្គចិត្តជាមួយនិងសភាវៈធម៌ផ្សេងៗ រួមទាំងបរមត្ថ និងបញ្ញត្តិ ការប្រជុំរួមគ្នារវាងភវង្គចិត្ត សភាវៈធម៌ផ្សេងៗ មនោវិញ្ញាណទាំង៣ នេះឈ្មោះថាផស្សៈ។

២.វេទនាចេតសិក វចនត្ថរបស់វេទនាចេតសិក ***អាលម្ពណរសំ អនុភវតីតិ វេទនា*** ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថាវេទនា ព្រោះអត្ថថាសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍។ សម្បយុត្តធម៌ក្រៅអំពីវេទនានេះក៏មានការសោយនូវរសនៃអារម្មណ៍ដែរ ក៏ប៉ុន្តែសោយបានត្រឹមតែមួយ ចំណែក (ឯកទេស) ប៉ុណ្ណោះ ចំណែកវេទនាវិញគឺសោយនូវរសគឺអារម្មណ៍ ដោយពេញលេញ ឬដោយត្រង់តែម្តង ព្រោះថាវេទនានេះមានភាពជាអធិបតី (ជាប្រធាន) ក្នុងការសោយនូវអារម្មណ៍ ។ ក្នុងអត្ថសាលិនី អដ្ឋកថាធម្មសង្គណីបករណ៍មានសេចក្តីប្រៀបធៀបថា វេទនាទុកដូចជាព្រះរាជាអ្នកសោយនូវព្រះក្រយាហារ ចំណែកចិត្តនិងចេតសិកព្រមទាំងសម្បយុត្តធម៌ដទៃទៀតលោកទុកដូចជាអ្នកដាំស្លរនូវព្រះក្រយាហារថ្វាយព្រះរាជា ។ ដូច្នេះអ្នកដាំស្លរមានសិទ្ធិត្រឹមតែភ្លក្សអាហារនោះប៉ុណ្ណោះ មិនដូចព្រះរាជាទេទ្រង់មានសិទ្ធិគ្រប់គ្រាន់នៅក្នុងការសោយ ។ វេទនានេះកាលបើចែកតាមអារម្មណានុភវលក្ខណន័យ គឺន័យក្នុងការសោយអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈមាន ៣ គឺសុខវេទនា ១ ទុក្ខវេទនា ១ អទុក្ខមសុខវេទនា ១។ ប៉ុន្តែ

-

បើចែកតាមឥន្ទ្រិយវិញមាន ៥ គឺសុខវេទនា ១ ទុក្ខវេទនា ១ សោមនស្សវេទនា ១ ទោមនស្សវេទនា ១ ឧបេក្ខាវេទនា ១ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់វេទនាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់វេទនាចេតសិក

អនុភវនលក្ខណា មានការសោយនូវរសអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់វេទនាចេតសិក

វិសយរសសម្ភោគរសា មានការប្រសព្វនិងរសរបស់អារម្មណ៍ជាកិច្ច ។

-ផលរឺអាការៈប្រាកដរបស់វេទនាចេតសិក

សុខទុក្ខបច្ចុប្បដ្ឋានា មានសុខនិងទុក្ខជាផល ។

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់វេទនាចេតសិក

ផស្សបទដ្ឋានោ មានផស្សៈជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិតុក្ករបស់សុខវេទនា

-លក្ខណៈរបស់សុខវេទនា

ឥដ្ឋផោដ្ឋព្វានុភវនលក្ខណោ មានការសោយផោដ្ឋព្វៈយ៉ាងគាប់ចិត្តជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់សុខវេទនា

សម្បយុត្តានំ ព្រូហនរសា មានការញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌អោយចំរើនឡើងជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់សុខវេទនា

កាយិកអស្សាទបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការសប្បាយកាយជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់សុខវេទនា

កាយិន្ទ្រិយបទដ្ឋានា មានកាយបសាទជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ទុក្ខវេទនា

-លក្ខណៈរបស់ទុក្ខវេទនា

អនិដ្ឋផោដ្ឋព្វានុភវនលក្ខណា មានការសោយនូវផោដ្ឋព្វៈមិនជាទីប្រាថ្នាជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់ទុក្ខវេទនា

សម្បយុត្តានំ មិលាបនរសា មានការញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ឱ្យថយចុះគឺសៅហ្មងជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ទុក្ខវេទនា

-

កាយិកាពាធបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការអាពាធកាយជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ទុក្ខវេទនា

កាយិន្ទ្រិយបទដ្ឋានា មានកាយបសាទជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់សោមនស្សវេទនា

-លក្ខណៈរបស់សោមនស្សវេទនា

ឥដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណា មានការសោយនូវអារម្មណ៍យ៉ាងគាប់ចិត្តជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់សោមនស្សវេទនា

ឥដ្ឋាការសម្ភោគរសា មានការប្រសព្វនិងអាការៈជាទីប្រាថ្នាជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់សោមនស្សវេទនា

ចេតសិកអស្សាទបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការសប្បាយចិត្តជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់សោមនស្សវេទនា

បស្សទ្ធិបទដ្ឋានា មានការស្ងប់កាយស្ងប់ចិត្តជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ទោមនស្សវេទនា

-លក្ខណៈរបស់ទោមនស្សវេទនា

អនិដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណា មានការសោយអារម្មណ៍មិនជាទីគាប់ចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ទោមនស្សវេទនា

អនិដ្ឋាការសម្ភោគរសា មានការប្រសព្វនិងអាការៈមិនជាទីគាប់ចិត្តជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់ទោមនស្សវេទនា

ចេតសិកាពាធបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការអាពាធចិត្តជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់ទោមនស្សវេទនា

ឯកន្តេនេវ ហទយវត្ថុបទដ្ឋានា មានតែហទយវត្ថុប៉ុណ្ណោះជាហេតុជិត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ឧបេក្ខាវេទនា

-លក្ខណៈរបស់ឧបេក្ខាវេទនា

មជ្ឈត្តវេទយិតលក្ខណា មានការសោយអារម្មណ៍ជាកណ្តាលជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ច របស់ឧបេក្ខាវេទនា

-

សម្បយុត្តានំ នាតិ ឧបព្រូហនមិលាបនរសា មានការរក្សាសម្បយុត្តធម៌មិនឱ្យចំរើនឡើងនិងមិនឱ្យសៅហ្មងវិនាសជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់ឧបេក្ខាវេទនា

សន្ត ភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការស្ងប់ស្ងាត់ព្រងើយជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់ឧបេក្ខាវេទនា

និប្បិតិកចិត្តបទដ្ឋានា មានចិត្តដែលប្រកបដោយបីតិជាហេតុជិត ។

ឧបេក្ខា ១០

ឧបេក្ខានេះមាន ១០ យ៉ាងគឺ ៖-

១-ឧបេក្ខាណា ជាធម៌ដ៏បរិសុទ្ធជាប្រក្រតីក្នុងគន្លងនៃអារម្មណ៍ទាំង ៦ ដែលជាទីប្រាថ្នាក្តីមិនជាទីប្រាថ្នាក្តីក្នុងទ្វារទាំង ៦ របស់ព្រះខីណាស្រពឈ្មោះថា **ឆឡង្គុបេក្ខា** ឧបេក្ខានេះបានដល់ **តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក** ។

២-ឧបេក្ខាណា មានអាការៈជាកណ្តាលក្នុងសត្វទាំងឡាយឈ្មោះថា **ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា** គឺឧបេក្ខានៅក្នុងព្រហ្មវិហារធម៌បានដល់ **តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក** ។

៣-ឧបេក្ខាណា ដែលប្រព្រឹត្តទៅស្មោះស្មើជានិច្ចដែលមាននៅក្នុងយេវាបនកធម៌មានឆន្ទៈជាដើម ឧបេក្ខានេះឈ្មោះថា **តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា** បានដល់ **តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក ។**

៤-ឧបេក្ខាណា ពោលគឺសេចក្តីព្យាយាមមិនបន្ធូរបន្ថយ គឺព្យាយាមឱ្យកើតឡើងសព្វកាលកើតឡើង ឧបេក្ខានេះឈ្មោះថា **វិរិយុបេក្ខា** ឧបេក្ខាគឺសេចក្តីព្យាយាមបានដល់ **វិរិយចេតសិក**

៥-ឧបេក្ខាណា ដែលសំគាល់ដឹងក្នុងសភាពមិនសុខមិនទុក្ខឈ្មោះថា វេទនុបេក្ខាបានដល់ឧបេក្ខាវេទនា ។

៦-ឧបេក្ខាណា មានសភាពជាកណ្តាលក្នុងសហជាតធម៌ព្រោះអាស្រ័យវិវេកឧបេក្ខានេះឈ្មោះថា **ពោជ្ឈង្គុបេក្ខា** គឺឧបេក្ខាក្នុងសម្ពោជ្ឈង្គ បានដល់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក ។

៧-ឧបេក្ខាណា ដែលមានអាការៈជាកណ្តាលកំណត់ពិចារណាសភាវៈធម៌មាននីវរណធម៌ជាដើម ឧបេក្ខាមានសភាពបែបនេះឈ្មោះថា**សង្ខារុបេក្ខា** បានដល់**បញ្ញាចេតសិក** ។

៨-ឧបេក្ខាណា ដែលមានសភាពជាកណ្តាលក្នុងការសង្កេតពិចារណានូវសភាវៈធម៌ណាដែលកំពុងប្រាកដហើយលះបង់នូវសភាវៈធម៌នោះចេញឧបេក្ខាមានសភាព បែបនេះ ឈ្មោះថា **វិបស្សនុបេក្ខា** បានដល់ បញ្ញាចេតសិក ។

-

៩-ឧបេក្ខាណា ដែលមានកិរិយាបង្អោនចុះទៅកាន់សេចក្តីនៃឈានដែលជាសុខដ៏ប្រសើរឧបេក្ខានេះឈ្មោះថា **ឈានុបេក្ខា** បានដល់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក ។

១០-ឧបេក្ខាណា ដែលបរិសុទ្ធចាកអំពីបច្ចនិកធមិមិនខ្វល់ខ្វាយ សូម្បីក្នុងការស្ងប់ដូចជានៅឈានទី ៤ មានសតិបរិសុទ្ធព្រោះឧបេក្ខាយ៉ាងនេះជាដើម ឧបេក្ខានេះឈ្មោះថា **បារិសុទ្ធិឧបេក្ខា** បានដល់ តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក ។

បណ្តាឧបេក្ខាទាំងនោះ **ឆឡង្គុបេក្ខា ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា ពោជ្ឈង្គុបេក្ខា តត្រមជ្ឈត្តុតាបេក្ខា ឈានុបេក្ខា បារិសុទ្ធុបេក្ខា** ឧបេក្ខា ៦ នេះដោយអត្ថជាតត្រមជ្ឈត្តុតាចេតសិក ប៉ុន្តែខុសគ្នាផ្សេងៗ គ្នាដោយប្រភេទប្រៀបដូចបុគ្គលម្នាក់ គឺក្នុងកាលជាកុមារ ជាកំលោះ ជាអ្នកធំ ជាសេនាបតី ជាព្រះរាជា ជាដើម ។

ឧបេក្ខាពីរយ៉ាងគឺ សង្ខារុបេក្ខា ១ វិបស្សនុបេក្ខា ១ ជាបញ្ញាចេតសិក ប៉ុន្តែផ្សេងគ្នាត្រង់កិច្ចគឺថា **វិបស្សនុបេក្ខា** ជាបច្ច័យឱ្យសង្ខារុបេក្ខាកើតឡើង ។

ឧបេក្ខាពីរទៀត **វីរិយុបេក្ខា ១** បានដល់វីរិយចេតសិកនិង **វេទនុបេក្ខា ១** បានដល់ឧបេក្ខាវេទនាចេតសិក ។

សេចក្តីបញ្ជាក់ ត្រង់បទដ្ឋានរបស់វេទនាចេតសិកដែលលោកសំដែងថា **ផស្សបទដ្ឋានា** មានផស្សៈជាហេតុជិត។ ដោយន័យនេះឃើញថាវេទនានេះកើត ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យដោយហេតុនេះនៅក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទលោកសំដែងថា**ផស្សប្បច្ចយា វេទនា សម្ភវតិ** ប្រែថា វេទនា ៦ រមែងប្រាកដកើតឡើងព្រោះអាស្រ័យផស្សៈទាំង ៦ជាហេតុគឺ ៖-

១. ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា ការសោយអារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយ អាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់គ្នារវាងចក្ខុវិញ្ញាណជាមួយរូបារម្មណ៍ បានដល់វេទនាដែលតាំងនៅក្នុងចក្ខុវិញ្ញាណចិត្ត ។

២. សោតសម្ផស្សជា វេទនា ការសោយអារមណ៍ដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់គ្នា រវាង សោតវិញ្ញាណ

ជាមួយសទ្ទារម្មណ៍ បានដល់វេទនាដែលតាំងនៅក្នុងសោតវិញ្ញាណចិត្ត ។

៣. ឃានសម្ផស្សជា វេទនា

ការសោយអារមណ៍ដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់គ្នារវាងឃានវិញ្ញាណជាមួយគន្ធារម្មណ៍ បានដល់វេទនាដែលតាំងនៅក្នុងឃានវិញ្ញាណចិត្ត ។

-

៤.ជិវ្ហាសម្ផស្សជា វេទនា

ការសោយអារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់គ្នារវាងជីវ្ហាវិញ្ញាណជាមួយរសារម្មណ៍ បានដល់វេទនាដែលតាំងនៅជីវ្ហាវិញ្ញាណចិត្ត ។

៥.កាយសម្ផស្សជា វេទនា

ការសោយអារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់គ្នារវាងកាយវិញ្ញាណជាមួយផោដ្ឋព្វារម្មណ៍ បានដល់វេទនាដែលតាំងនៅក្នុងកាយវិញ្ញាណចិត្ត ។

៦.មនោសម្ផស្សជា វេទនា

ការសោយអារម្មណ៍ដែលកើតឡើងដោយអាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់គ្នារវាងមនោវិញ្ញាណជាមួយធម្មារម្មណ៍ ឬ អារម្មណ៍ទាំង ៦ បានដល់វេទនាដែលតាំងនៅក្នុងលោកិយវិបាកចិត្ត ២២ វៀរទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ ។

តាមសេចក្តីនេះឃើញថាវេទនានេះឯងកើតឡើងព្រោះតែផស្សៈទាំង ៦ជាហេតុហើយធ្វើឱ្យវេទនានេះមានឈ្មោះ ៦-

យ៉ាងទៀតដោយអាស្រ័យការប៉ះខ្ទប់ជាមួយសភាវៈផ្សេងៗដែលមានន័យដូចតទៅនេះ

ចក្ខុសម្ផស្សតោ ជាតា វេទនាតិ ចក្ខុសម្ផស្សជា វេទនា សោតសម្ផស្សតោ ជាតា វេទនាតិ សោតស្សមស្សជា វេទនា ឃានសម្ផស្សតោ ជាតា វេទនាតិ ឃានសម្ផស្សជា វេទនា ជិវ្ហាសម្ផស្សតោ

ជាតា វេទនាតិ ជិវ្ហាសម្ផស្សជា វេទនា កាយសម្ផស្សតោ ជាតា វេទនាតិ កាយសម្ផស្សជា វេទនា

មនោសម្ផស្សតោ ជាតា វេទនាតិ មនោសម្ផស្សជា វេទនា ប្រែថា

វេទនាដែលកើតឡើងព្រោះអាស្រ័យចក្ខុសម្ផស្សៈជាហេតុដូច្នេះទើបឈ្មោះថា ចក្ខុសម្ផស្សជាវេទនា

វេទនាដែលកើតឡើងព្រោះអាស្រ័យសោតសម្ផស្សៈជាហេតុដូច្នេះទើបឈ្មោះថា សោតសម្ផស្សជាវេទនា

វេទនាដែលកើតឡើងព្រោះអាស្រ័យឃានសម្ផស្សៈជាហេតុទើបឈ្មោះថា ឃានសម្ផស្សជាវេទនា វេទនាដែលកើតឡើងព្រោះអាស្រ័យជីវ្ហាសម្ផស្សៈជាហេតុទើបឈ្មោះថា ជីវ្ហាសម្ផស្សជាវេទនា

-

វេទនាដែលកើតឡើងព្រោះអាស្រ័យកាយសម្ផស្សៈជាហេតុទើបឈ្មោះថា កាយសម្ផស្សជាវេទនា វេទនាដែលកើត-

ឡើងព្រោះអាស្រ័យមនោសម្ផស្សៈជាហេតុទើបឈ្មោះថា មនោសម្ផស្សជាវេទនា ។

ដោយន័យនេះអ្នកសិក្សាទាំងឡាយ

គប្បីជ្រាបបានដោយន័យដែលពោលមកហើយនេះចុះ ។

៣-សញ្ញាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់សញ្ញាចេតសិក នីលាទិភេទារម្មណំ សញ្ជានាតិ សញ្ញំ កត្វា ជានាតីតិ សញ្ញា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបាន

ឈ្មោះថា សញ្ញាព្រោះមានវចនត្ថថា ចងចាំនូវអារម្មណ៍ផ្សេងៗមានអារម្មណ៍ពណ៌ខៀវជាដើមគឺថា ធ្វើគ្រឿងចំណាំដឹង។

លក្ខណាទិចតុករបស់សញ្ញាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់សញ្ញាចេតសិក

☞ សញ្ជាននលក្ខណា មានការចងចាំជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់សញ្ញាចេតសិក

☞ បុនសញ្ជាននបច្ចយនិមិត្តករណរសា

មានការធ្វើគ្រឿងចំណាំព្រោះអាស្រ័យការចងចាំក្នុងពេលមុនជាកិច្ច ។

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់សញ្ញាចេតសិក

☞ យថាគហិតនិមិត្តវសេន អភិនិវេសករណបច្ចុប្បដ្ឋានា

មានការធ្វើទុកក្នុងការប្រកាន់យកដោយអំណាចនៃគ្រឿងសំគាល់ដែលបានកាន់យកហើយតាមសមគួរជាផល

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់សញ្ញាចេតសិក

☞ យថាឧបដ្ឋិតវិសយបទដ្ឋានា មានអារម្មណ៍ដែលចូលទៅតាំងនៅប្រាកដជាហេតុជិត ។

៤-ចេតនាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ចេតនាចេតសិក ចេតេតិ អត្តនា សម្បយុត្តធម្មេ អារម្មណេ អភិសន្ទហតិ សង្ខតាភិសង្ខរណេ វា ព្យាបារមាបជ្ជតីតិ ចេតនា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ចេតនាព្រោះមានវចនត្ថថា តាំងចិត្តគឺថា ញុំាំងសម្បយុត្ត

-

ធមិឱ្យព្រមព្រៀងជាមួយនិងខ្លួនក្នុងអារម្មណ៍ ឬ

ឈ្មោះថាចេតនាព្រោះមានវចនត្ថថាដល់នូវសេចក្តីខ្វល់ខ្វាយក្នុងការ

តាក់តែងដែលជាសង្ខតធមិ ។ ចេតនាចេតសិកនេះជាធម្មជាតិដែលតាំងចិត្តចាត់ចែង ជំរុញ

លើកស្ទួយដាក់តឿននូវសម្បយុត្តធមិដែលកើតព្រមជាមួយខ្លួនឱ្យធ្វើកិច្ចរបស់ខ្លួនរៀងៗខ្លួន ។

ដោយហេតុដូច្នេះហើយកាលព្រះមានព្រះភាគ

ទ្រង់ត្រាស់ចែកសង្ខារក្ខន្ធព្រះអង្គទ្រង់មានព្រះតម្រាស់ថា ចេតនា ឈ្មោះថា

សង្ខារព្រោះអត្ថថាតាក់តែងនូវធមិដែលជា

សង្ខត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចេតនាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចេតនាចេតសិក

☞ ចេតនាភាវលក្ខណា មានការតាំងចិត្តជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់ចេតនាចេតសិក

☞ អាយូហនរសា មានការព្យាយាមប្រមូលមកជាកិច្ច ។

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចេតនាចេតសិក

☞ សំវិធានបច្ចុប្បដ្ឋានា

មានការចាត់ចែងគឺញុំាងកិច្ចរបស់ខ្លួននិងសម្បយុត្តធមិដ៏ទៃទៀតឱ្យសំរេចជាផល ។

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់ចេតនាចេតសិក

☞ *សេសក្ខន្ធត្តយបទដ្ឋានា* មាននាមក្ខន្ធ ៣គឺ វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណ ដែលសេសជាហេតុជិត ។

៥-ឯកគ្គតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ឯកគ្គតាចេតសិក នានាលម្ពណវិក្ខេបាភាវេន ឯកំ អារម្មណំ អគ្គំ ឥមិស្សាតិ ឯកគ្គំ ចិត្តំ តស្ស ភាវោ ឯកគ្គតា ប្រែថា ចិត្តដែលឈ្មោះថា ឯកគ្គៈដោយអត្ថថា មានអារម្មណ៍តែមួយ ព្រោះមិនមានសេចក្តី រាយមាយទៅ ក្នុង អារម្មណ៍ផ្សេងៗ ។

ភាវៈនៃចិត្តមានអារម្មណ៍តែមួយនោះឈ្មោះថា ឯកគ្គតា ។ ឯកគ្គតាចេតសិកជាធម្មជាតិស្ងប់មិន

រាយមាយមិនអណ្តែអណ្តូង ទៅក្នុងអារម្មណ៍ផ្សេងៗឡើយ

ហើយញុំាងសម្បយុត្តធមិដែលកើតព្រមជាមួយនោះឯងឱ្យ

តាំងនៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយជាមួយគ្នា ។

-

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ឯកគ្គតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ឯកគ្គតាចេតសិក

☞ អវិក្ខេបលក្ខណា មានការមិនរវើរវាយ មិនឃ្លេងឃ្លោងជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់ឯកគ្គតាចេតសិក

☞ សហជាតានំ សម្បិណ្ឌន រសា មានការប្រមូលសហជាតធម៌មករួមគ្នាជាកិច្ច

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់ឯកគ្គតាចេតសិក

☞ឧបសមបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការចូលទៅស្ងប់ជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់ឯកគ្គតាចេតសិក

☞ សុខបទដ្ឋានា មានសុខវេទនាជាហេតុជិត ។

៦-ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក ជីវន្តិ តេន សម្បយុត្តធម្មាតិ ជីវិតំ តទេវ សហជាតានុបាលនេ អធិបច្ចយោ តេន

ឥន្ទ្រិយន្តិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលមានឈ្មោះថាជីវិតព្រោះមានវចនត្ថថាជាគ្រឿងតំរង់នៅនៃសម្បយុត្តធម៌គឺ

ជីវិតនោះឯងជាធំក្នុងការអនុបាលនូវសហជាតធម្មព្រោះនោះទើបឈ្មោះថា ជីវិតិន្ទ្រិយ ។ ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិកនេះជា

ធម្មជាតរក្សាអនុបាលនូវសម្បយុត្តធម៌គឺធ្វើឱ្យសម្បយុត្តធម៌នោះតាំងនៅ

និងប្រព្រឹត្តទៅបានតាមសភាពដ៏សមគួររបស់

ខ្លួន ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក

☞ សហជាតានំអនុបាលនលក្ខណំ មានការតាមតែរក្សានូវសហជាតធម៌

ដូចជាទឹកចិញ្ចឹមផ្កាជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក

☞ តេសំបវត្តនរសំ មានការញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ឱ្យប្រព្រឹត្តទៅជាកិច្ច ។

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក

-

☞ តេសញ្ញេវ ថបនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការតំរង់នៅបាននៃសហជាតធម៌នោះជាអាការៈប្រាកដ ។

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់ជីវិតិន្ទ្រិយចេតសិក

☞ សេសក្ខន្ធត្តយបទដ្ឋានំ មាននាមក្ខន្ធ ៣ គឺវេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណដែលសេសជាហេតុជិត ។

៧-មនសិការចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់មនសិការចេតសិក មនសិ ការោ មនសិការោ ប្រែថា

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះមនសិការព្រោះមាន

វចនត្ថថា ការធ្វើទុកក្នុងចិត្ត ។

មនសិការចេតសិកនេះជាធម្មជាតិនាំសម្បយុត្តធម៌សំដៅកាន់អារម្មណ៍ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់មនសិការចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់មនសិការចេតសិក

☞ សារណលក្ខណោ មានការធ្វើឱ្យសម្បយុត្តធម៌ស្ទុះទៅជាលក្ខណៈ ។

-កិច្ចរបស់មនសិការចេតសិក

☞ សម្បយុត្តានំ អារម្មណេ សំយោជនរសោ

មានកិរិយាញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ឱ្យប្រកបក្នុងអារម្មណ៍ជាកិច្ច ។

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់មនសិការចេតសិក

☞ អារម្មណាភិមុខីភាវបច្ចុប្បដ្ឋានោ

មានការធ្វើឱ្យសម្បយុត្តធម៌តំរង់ឆ្ពោះទៅមុខទល់នឹងអារម្មណ៍ជាផល ។

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់មនសិការចេតសិក

☞ អារម្មណបទដ្ឋាន មានអារម្មណ៍ជាហេតុជិត ។

មនសិការៈនេះដូចគ្នានិងសតិដោយផលគឺអាការៈប្រាកដរបស់សតិក៏ទៅប្រទល់និងអារម្មណ៍ដោយអំណាចមិនភ្លេចភ្លាំង

ចំនែកមនសិការៈគឺប្រទល់និងអារម្មណ៍ដោយការធ្វើទុកក្រសោក ចង់ទុក ។

មនសិការៈមានលក្ខណៈដូចជានាយកសារថី ញាក់សេះឱ្យស្ទុះទៅ ។

អំពីមនសិការៈ ៣យ៉ាង

-

☞វិថីបដិបាទកមនសិការ

បានដល់មនសិការៈដែលធ្វើឱ្យវិថីចិត្តកើតគឺបញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្តជាអនន្តរប្បច្ច័យ ឱ្យ ចក្ខុវិញ្ញាណជាដើមកើត ។

☞ ជវនបដិបាទកមនសិការ

បានដល់មនសិការៈដែលធ្វើជវនចិត្តឱ្យកើតគឺមនោទ្វារាវជ្ជនចិត្តជាអនន្តរប្បច្ច័យឱ្យជវនចិត្តកើតឡើង ។

☞ អារម្មណបដិបាទកមនសិការ

បានដល់មនសិការៈចេតសិកដែលធ្វើឱ្យអារម្មណ៍ប្រាកដបើគ្មានមនសិការៈចេតសិកទេ អារម្មណ៍ក៏រមែងមិនប្រាកដដែរ ។

ក្នុងសៀវភៅច្បាប់ខ្លះថា មនសិការៈ ខទី១ និង ខទី២ បានដល់យោនិសោមនសិការៈ ជួនកាលលោកក៏ថាបានដល់ អយោនិសោមនសិការៈ ផងដែរ ។

ចេតនា និង មនសិការៈ

ចេតសិកទាំង ២នេះមានសភាពប្រហែលគ្នាប៉ុន្តែមានដូចគ្នាទេគឺ ៖-

ក-ចេតនា

មាននាទីដាស់តឿននូវសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតព្រមជាមួយខ្លួនឱ្យធ្វើកិច្ចរបស់ខ្លួនរៀងៗខ្លួន ។

ខ-មនសិការៈ ឋានៈនាទីនាំនូវសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតឡើងព្រមជាមួយខ្លួនឱ្យតំរង់ឆ្ពោះទៅ ។ចេតសិកទាំង ៧ដួងនេះគឺ

ផស្ស វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយ មនសិការ រមែងប្រកបជាមួយចិត្តគ្រប់ដួងទាំងអស់ពីព្រោះ សភាព នៃចិត្តនេះកើតឡើងគឺដើម្បីដឹងនូវអារម្មណ៍បាននោះ ក៏ព្រោះមកអំពី ផស្សៈ ធ្វើកិច្ចប៉ះខ្ទប់អារម្មណ៍ វេទនា ជាធម្មជាតិនូវសោយរសរបស់អារម្មណ៍ សញ្ញា ធ្វើកិច្ចគឺចងចាំនូវអារម្មណ៍ ចេតនា គឺធ្វើកិច្ចចាត់ចែងឱ្យសំរេច ឯកគ្គតា ជាធម្មជាតិ

មានអារម្មណ៍តែមួយព្រមទាំងញ៉ាំងសម្បយុត្តធម៌ដែលកើតរួមជាមួយ

ឱ្យតាំងនៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយជាមួយគ្នាផង

ជីវិតិន្ទ្រិយ៍ ជាសភាវៈសំរាប់ថែរក្សាអនុបាលសម្បយុត្តធម៌ឱ្យប្រព្រឹត្តទៅមនសិការ គឺធ្វើអារម្មណ៍ទុកក្នុងចិត្តនេះឯង ។

-

ដូច្នេះប្រសិនណាបើចេតសិកទាំង ៧ដូងនេះមិនកើតឡើងទេ ចិត្តក៏ រមែងកើតមិនបាន ដោយហេតុនេះហើយចេតសិក ៧

ដូងនេះទើបបានឈ្មោះថា សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ។

ការចែកសព្វចិត្តសាធារណចេតសិកដោយន័យផ្សេងៗ

១-ការចែកដោយចំណែកខន្ធគឺ វេទនាចេតសិក ជាវេទនាខន្ធ

សញ្ញាចេតសិក ជាសញ្ញាខន្ធ

ចេតសិក ៥ទៀតគឺ ផស្ស ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយ មនសិការ ជាសង្ខារក្ខន្ធ ។

២-ការចែកដោយចំណែកជាតិគឺ ចេតសិក ៦ វៀរ វេទនាចេញ មានជាតិ ៤ សុខ ទុក្ខ មានជាតិជាវិបាក

ទោមនស្សវេទនាមានជាតិជាអកុសល

សោមនស្សវេទនា និង ឧបេក្ខាវេទនា មានជាតិ ៤ ។

៣-ការចែកដោយចំណែកទ្វារគឺ ចេតសិកទាំង ៦ វៀរតែវេទនា គឺកើតបានក្នុងទ្វារទាំង ៦

សុខវេទនា និង ទុក្ខវេទនា គឺកើតតាមកាយទ្វារឬទ្វារកាយ

ទោមនស្សវេទនា គឺកើតបានទាំង ៦ទ្វារ

សោមនស្សវេទនា និង ឧបេក្ខាវេទនាគឺកើតបានទាំង ៦ទ្វារនិងវិមុត្តិទ្វារ ។

៤-ការចែកដោយចំណែកនៃអារម្មណ៍គឺចេតសិកទាំង ៦ដឹងបានអារម្មណ៍ ៦ វៀរតែវេទនាចេតសិកគឺ

សុខវេទនា និងទុក្ខវេទនាគឺដឹងផោដ្ឋព្វារម្មណ៍

សោមនស្សវេទនា ទោមនស្សវេទនា និងឧបេក្ខាវេទនាដឹងបានអារម្មណ៍ទាំង ៦ ។

៥-ការចែកចំណែកដោយភូមិគឺចេតសិកទាំង ៦កើតបាន ៣០ (វៀរ អសញ្ញីសត្តាភូមិ)

សុខវេទនា និងទុក្ខវេទនា កើតបានក្នុងកាមភូមិ ១១

ទោមនស្សវេទនាកើតបានក្នុងកាមភូមិ ១១

សោមនស្សវេទនាកើតបានកាមភូមិ ១១រូបភូមិ ១៥និងកើតក្នុងលោកុត្តរភូមិ

-

ឧបេក្ខាវេទនាកើតបានក្នុងកាមភូមិ ១១រូបភូមិ ១៥អរូបភូមិ ៤និងក្នុងលោកុត្តរភូមិ ។

៦-ការចែកដោយចំណែកវត្ថុគឺ ចេតសិកទាំង ៦ អាស្រ័យបានវត្ថុ ៦

សុខវេទនានិងទុក្ខវេទនាអាស្រ័យបានតែកាយវត្ថុ

ទោមនស្សវេទនានិងសោមនស្សវេទនា អាស្រ័យបានតែហទយវត្ថុ

ឧបេក្ខាវេទនាអាស្រ័យបានវត្ថុ ៥វៀរតែកាយវត្ថុចេញ ។

៧-ការចែកដោយចំណែកហេតុគឺ ចេតសិកទាំង ៦ជា នហេតុក គឺមិនមែនជាហេតុ ។

៨-ការចែកដោយសោភណគឺ ចេតសិកទាំង ៦ ជាសោភណក៏មាន ជាអសោភណក៏មានគឺ ៖-

សុខវេទនា ទុក្ខវេទនា និងទោមនស្សវេទនាជាអសោភណ

សោមនស្សនិង ឧបេក្ខាសោភណក៏មាននិងជាអសោភណក៏មាន ។

៩-ការចែកដោយចំណែកជាលោកិយគឺ ចេតសិកទាំ ៦ជាលោកិយក៏មាន និងជាលោកុត្តរក៏មាន គឺ ៖-

សុខវេទនា ទុក្ខវេទនានិងទោមនស្សវេទនាជាលោកិយ

សោមនស្សវេទនានិងឧបេក្ខវេទនាជាលោកិយក៏មាននិងជាលោកុត្តរក៏មាន ។

បកិណ្ណកចេតសិក

បកិណ្ណកចេតសិកគឺជាចេតសិកដែលច្របូកច្របល់បន្ទាប់បន្សំ មិនប្រកបជាមួយនិងចិត្តគ្រប់ដួងទាំងអស់ទេគឺ ប្រកបបានតែជាមួយនិងចិត្តដួងខ្លះដែលសមគួរដល់ការប្រកបតែប៉ុណ្ណោះ ។

បកិណ្ណកចេតសិកនេះមាន ៦ គឺ ៖-

១-វិតក្កចេតសិក មានការលើកចិត្តឡើងកាន់អារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

២-វិចារចេតសិក មានការពិចារណានូវអារម្មណ៍ ជាលក្ខណៈ

៣-អធិមោក្ខចេតសិក មានការសន្និដ្ឋានសម្រេចចិត្ត ជាលក្ខណៈ

៤-វីរិយចេតសិក មានការឧស្សាហ៍ ជាលក្ខណៈ

៥-បីតិចេតសិក មានកាពេញចិត្ត ជាលក្ខណៈ

៦-ឆន្ទចេតសិក មានសេចក្តីប៉ុនប៉ងនឹងធ្វើ ជាលក្ខណៈ

-

អធិប្បាយអំពីបកិណ្ណកចេតសិក

១-វិតក្កចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់វិត្តកចេតសិក *អារម្មណំ វិតក្កេតិ សម្បយុត្តធម្មេ អភិនិរោបេតីតិ វិតក្កោ*

ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះ

ថាវិតក្កព្រោះមានវចនត្ថថារមែងត្រិះរិះនូវអារម្មណ៍គឺថាលើកនូវសម្បយុត្តធម៌ឡើងកាន់អារម្មណ៍ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់វិតក្កចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់វិតក្កចេតសិក

☞ អារម្មណេ ចិត្តស្ស អភិនិរោបនលក្ខណោ មានការលើកនូវចិត្តឡើងកាន់អារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់វិតក្កចេតសិក

☞ អាហននបរិយាហនរសោ មានការធ្វើឱ្យចិត្តខ្ទប់នូវអារម្មណ៍ជាមួយអារម្មណ៍ជារឿយ ៗជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់វិតក្កចេតសិក

☞ អារម្មណេ ចិត្តស្ស អានយបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានចិត្តមកនៅក្នុងអារម្មណ៍ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់វិតក្កចេតសិក

☞ អាបាថវិសយបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍ក្នុងវិថីជាហេតុជិត ។ ន័យមួយទៀតលោកសំដែងថា

☞ សេសក្ខន្ធត្តយបទដ្ឋានោ មាននាមក្ខន្ធដ៏សេស៣ទៀតគឺ វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណ ជាហេតុជិត ។

២-វិចារចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់វិចារចេតសិក អារម្មណេ តេន ធម្មេន ចិត្តំ វិចារតីតិ វិចារោ

ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា វិចារៈ ព្រោះមានវចនត្ថថា

រមែងផ្គងនូវចិត្តទៅក្នុងអារម្មណ៍ដោយធម៌នោះ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់វិចារចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់វិចារចេតសិក

☞ អារម្មណានុមជ្ជនលក្ខណោ

មានការចូលទៅប្រនៀលគឺពិចារណានូវអារម្មណ៍ជារឿយ ៗជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់វិចារចេតសិក

-

☞ តត្ថ សហជាតានុយោជនរសោ

មានការតាមប្រកបនូវសហជាតធម៌ឱ្យនៅតែក្នុងអារម្មណ៍នោះជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់វិចារចេតសិក

☞ ចិត្តានុប្បពន្ធប្បច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការតាមចងនូវចិត្តទុកក្នុងអារម្មណ៍ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់វិចារចេតសិក

☞ អារម្មណបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍ជាហេតុជិត ។ន័យមួយទៀតលោកសំដែងថា

☞ សេសក្ខន្ធត្តយបទដ្ឋានោ មាននាមក្ខន្ធដ៏សេស ៣ទៀតគឺ វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណជាហេតុជិត ។

៣៉អធិមោក្ខចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់អធិមោក្ខចេតសិក អធិមុច្ចនំ អធិមោក្ខោ ប្រែថា

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថាអធិមោក្ខព្រោះមាន

វចនត្ថថាសេចក្តីបង្អោនចិត្តទៅ(ជឿ)។ អធិមោក្ខនេះអ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីឃើញថា

ដូចជាសរសរខឿន ព្រោះ

ការនឹងថ្កល់ក្នុងអារម្មណ៍ ជាកុសលក៏មាន ជាអកុសលក៏មាន ប្រសិនណាបើអធិមោក្ខនេះជា

បសាទាធិមោក្ខ គឺការ

បង្អោនចិត្តជឿដោយអំណាចនៃសេចក្តីជ្រះថ្លានោះទើបជាកុសលពិត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់អធិមោក្ខចេតសិក

៉លក្ខណៈរបស់អធិមោក្ខចេតសិក

☞ សន្និដ្ឋានលក្ខណោ មានការសន្និដ្ឋានជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់អធិមោក្ខចេតសិក

☞ អសំសប្បនរសោ មានការមិនឃ្លេងឃ្លោងជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់អធិមោក្ខចេតសិក

☞វិនិច្ឆយបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការកាត់សេចក្តីជាផល

-ហេតុឬបទដ្ឋាន របស់អធិមោក្ខចេតសិក

☞ សន្និដ្ឋេយ្យធម្មបទដ្ឋានោ មានហេតុដែលគប្បីសន្និដ្ឋានជាហេតុជិត ។

៤៉វីរិយចេតសិក

-

☞ វចនត្ថរបស់វីរិយចេតសិក វីរានំ ភាវោ កម្មំ វិធិនា ឥរយិតព្ពំ បវត្តេ តព្ពន្តិ វា វីរិយំ ឧស្សាហោ ប្រែថាធម្មជាតិដែល

បានឈ្មោះថាវីរិយចេតសិកព្រោះមានវចនត្ថថា ភាព ឬអំពើ នៃបុគ្គលអង់អាច

ឬថាធម្មជាតិដែលបុគ្គលគប្បីប្រព្រឹត្តទៅ

ដោយវិធីគឺកាទ្រទ្រង់ទុកយ៉ាងវិសេស បានដល់សេចក្តីឧស្សាហ៍ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់វីរិយចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់វីរិយចេតសិក

☞ ឧស្សាហនលក្ខណំ មានការអង់អាចហ៊ាន ប្រឹងប្រែង ព្យាយាមជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់វីរិយចេតសិក

☞ សហជាតានំ ឧបត្ថម្ភនរសំ មានការឧបត្ថម្ភជ្រោមជ្រែងនូវសហជាតធម៌ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដ របស់វីរិយចេតសិក

☞ អសំសីទនភាវបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការមិនរាថយជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋាន របស់វីរិយចេតសិក

☞ សំវេគវត្ថុបទដ្ឋានំ មានសង្វេគវត្ថុជាហេតុជិត ។ ន័យមួយទៀតលោកសំដែងថា វីរិយារម្ភវត្ថុបទដ្ឋានំ មានវត្ថុដែល

គប្បីត្រូវប្រារព្ធនូវសេចក្តីព្យាយាមជាហេតុជិត ។

សង្វេគវត្ថុមាន ៨ យ៉ាងគឺ

ហេតុដែលជាទីតាំធ្វើឱ្យសេចក្តីសង្វេកគឺការតក់ស្លុតនៃចិត្តកើតឡើង ឈ្មោះថា សង្វេគវត្ថុ មាន ៨ យ៉ាងគឺ ៖-

១-ការពិចារណាដល់ជាតិទុក្ខ

២-ការពិចារណាដល់ជរាទុក្ខ

៣- ការពិចារណាដល់ព្យាធិទុក្ខ

៤- ការពិចារណាដល់មរណទុក្ខ

៥- ការពិចារណាដល់អបាយិកទុក្ខ

៦- ការពិចារណាដល់អតីតវដ្តមូលទុក្ខ

៧- ការពិចារណាដល់អនាគតវដ្តមូលទុក្ខ

-

៨- ការពិចារណាដល់ទុក្ខក្នុងការស្វែងរកអាហារក្នុងបច្ចុប្បន្ននេះ ។

៥_បីតិចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់បីតិចេតសិកបិនយតិ កាយចិត្តំ តប្បេតិ វឌ្ឍេតីតិ វា បីតិ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា បីតិព្រោះ

មានវចនត្ថថា ញ៉ាំងកាយ និងចិត្តឱ្យឆ្អែត ឱ្យរីករាយ ឬថា ញ៉ាំងកាយនិងចិត្តឱ្យចំរើន ។

លក្ខណាទិចតុករបស់បីតិចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់បីតិចេតសិក

☞ សម្បិយាយនលក្ខណា មានសភាពស្រស់ស្រាយសប្បាយពេញចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់បីតិចេតសិក

☞ កាយចិត្តសម្បីណនរសា មានការធ្វើឱ្យកាយនិងចិត្តឆ្អែតជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់បីតិចេតសិក

☞ ឱទគ្យបច្ចុបដ្ឋានា មានការរីករាយត្រេកអរជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់បីតិចេតសិក

☞ សេសខន្ធត្តយបទដ្ឋានា មាននាមក្ខន្ធដ៏សេស ៣ ទៀតគឺ វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណ ជាហេតុជិត ។

បីតិមាន ៥ យ៉ាង

បីតិនេះលោកបានសំដែងទុកនៅក្នុងអង្គរបស់បឋមឈានថាមាន ៥ យ៉ាងគឺ ៖-

១-ខុទ្ទកាបីតិ មានសភាពត្រេកអរបន្តិចបន្តួច ឬមានការចេញទឹកភ្នែក និងព្រឺរោមជាដើម ។

២-ខណិកាបីតិ

មានសភាពត្រេកអរចិត្តត្រឹមតែមួយជួរខណៈប្រៀបដូចជាផ្លេកបន្ទោរតែកើតឡើងញឹកញាប់ ។

៣-ឱក្កន្តិកាបីតិ

មានសភាពត្រេកអរចិត្តមួយស្របក់ហើយក៏បាត់ទៅប្រៀបដូចជាទឹករលកបោកច្រាំងហើយបែកទេ ។

៤-ឧព្វេង្គាបីតិ មានសភាពត្រេកអរចិត្តដ៏ខ្លាំងរហូតអណ្តែតខ្លួនឡើង ។

៥-ផរណាបីតិ មានសភាពត្រេកអរចិត្តជ្រួតជ្រាបពាសពេញសព្វកាយ ប្រៀបដូចជាសំឡីជប់ទឹក ។

៦_ឆន្ទចេតសិក

-

☞ វចនត្ថរបស់ឆន្ទចេតសិក ឆន្ទនំ ឆន្ទោ ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ឆន្ទៈព្រោះមានវចនត្ថថា សេចក្តីគាប់ចិត្ត ។

ឆន្ទៈនេះបើនិយាយឱ្យចំគឺ សេចក្តីប៉ងប្រាថ្នា ក្នុងអារម្មណ៍ទាំងឡាយមានរូបារម្មណ៍ជាដើម ។ ឆន្ទៈគឺការប៉ុនប៉ងក្នុង អារម្មណ៍នោះឯង អ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីឃើញថា ដូចជាបុរសលូកដៃឈោងទៅដើម្បីចាប់កាន់នូវវត្ថុណាមួយដែរ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ឆន្ទចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ឆន្ទចេតសិក

☞ កត្តុកម្យតាលក្ខណោ មានការចូលចិត្តគឺការប៉ុនប៉ងនឹងធ្វើជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ឆន្ទចេតសិក

☞ អារម្មណបរិយេសនរសោ មានការស្វែងរកនូវអារម្មណ៍ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ឆន្ទចេតសិក

☞ អារម្មណេន អត្ថិកតាបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការប្រាថ្នាដោយអារម្មណ៍ដែលត្រូវការជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ឆន្ទចេតសិក

☞ អារម្មណបទដ្ឋានោ មានអារម្មណ៍ជាហេតុជិត ។

បណ្តាបកិណ្ណកចេតសិកទាំង ៦នេះជាសង្ខារក្ខន្ធកាលបើប្រកបនឹងចិត្តបែបណាក៏រមែងបានទៅជាសភាពបែប នោះ ដោយហេតុដូច្នេះហើយទើបឈ្មោះថា បកិណ្ណកចេតសិក ។

បាលីសំរាប់សូត្ររាប់ឈ្មោះពួកអញ្ញសមានាចេតសិកទាំង ២ ពួក

ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយំ មនសិការោ ចេតិ សត្តិមេ ចេតសិកា សព្វចិត្ត- សាធារណា នាម ។ វិតក្កោ វិចារោ អធិមោក្ខោ វីរិយំ បីតិ ឆន្ទោ ចេតិ ឆ ឥមេ ចេតសិកា បកិណ្ណកា នាម ។ ឯវមិមេ តេរស ចេតសិកា អញ្ញសមានាតិ វេទិតព្វា ។ ប្រែថា ចេតសិកទាំងឡាយ ៧នេះគឺ ផស្ស១ វេទនា១ សញ្ញា១ ចេតនា១ ឯកគ្គតា១ ជីវិតិន្ទ្រិយ៍១ មនសិការ១ ឈ្មោះថាសព្វចិត្តសាធារណៈ ។ (រីឯ) ចេតសិកទាំងឡាយ ៦នេះគឺ វិតក្កៈ១ វិចារៈ១ អធិមោក្ខៈ១ វីរិយៈ១ បីតិ១ ឆន្ទៈ១ ឈ្មោះថា បកិណ្ណកៈ ។ចេតសិក-

-

ទាំងឡាយ ១៣ នេះឯងអ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីជ្រាបថាឈ្មោះអញ្ញសមានា (ដូច្នេះឯង) ៕

ចប់អញ្ញសមានាចេតសិកទាំង ១៣ ដោយសង្ខេប

អកុសលចេតសិក

ពាក្យថា អកុសល គឺបានដល់ធម្មជាតិដែលជាទោស គឺធ្វើឱ្យសៅហ្មង ក្តៅក្រហាយវង្វេង ។ ដូច្នេះអកុសល

ចេតសិកបានដល់ចេតសិកផ្នែកខាងអាក្រក់ដែលជាទោស

កាលបើទៅប្រកបជាមួយនឹងចិត្តដួងណាហើយរមែងធ្វើឱ្យចិត្ត

ដួងនោះ មានទោសគឺសៅហ្មងក្តៅក្រហាយវង្វេងដែរ

ប៉ុន្តែអកុសលចេតសិកនេះប្រកបបានតែជាមួយនឹងអកុសលចិត្ត

១២ ដួងតែប៉ុណ្ណោះ ។ អកុសលចេតសិកមាន ១៤ ដួង ចែកចេញជា ៥ ន័យ ឬ ៥ ពួកដូចខាងក្រោម ៖-

១-មោចតុកៈ មាន ៤ គឺ

១-មោហចេតសិក មានការមិនដឹងនូវសភាវៈតាមសេចក្តីពិតជាលក្ខណៈ

២-អហិរិកចេតសិក មានការមិនខ្មើម ឬមិនខ្មាស់បាបជាលក្ខណៈ

៣-អនោត្តប្បចេតសិក មានការមិនខ្លាចតក់ស្លុតក្នុងបាបជាលក្ខណៈ

៤-ឧទ្ធច្ចចេតសិក មានការរវើរវាយមិនស្ងប់ជាលក្ខណៈ

២-លោតិកៈ មាន ៣ គឺ

១-លោភចេតសិក មានការជាប់ចំពាក់ក្នុងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

២-ទិដ្ឋិចេតសិក មានការប្រកាន់មិនត្រូវតាមទំនងជាលក្ខណៈ

៣-មានចេតសិក មានការលើកដំកើងខ្លួនជាលក្ខណៈ

៣-ទោចតុកៈ មាន ៤ គឺ

១-ទោសចេតសិក មានការប្រទុស្តក្នុងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

២-ឥស្សាចេតសិក មានការច្រណែនចំពោះសម្បត្តិរបស់អ្នកដ៏ទៃ

៣-មច្ឆរិយចេតសិក មានការកំណាញ់និងបិទបាំងសម្បត្តិរបស់ខ្លួនជាលក្ខណៈ

៤-កុក្កុច្ចចេតសិក មានកាក្តៅក្រហាយចិត្តជាខាងក្រោយជាលក្ខណៈ

៤-ថីនទុកៈ មាន ២ គឺ

-

១‑ថីនចេតសិក មានការខ្ជិលច្រអូសជាលក្ខណៈ

២‑មិទ្ធចេតសិក មានការមិនគួរដល់ការងារជាលក្ខណៈ

៥‑ឯកវិចិកិច្ឆា មាន ១ គឺ

☞ **វិចិកិច្ឆាចេតសិក** មានការសង្ស័យជាលក្ខណៈ

អធិប្បាយអំពីអកុសលចេតសិក

១-មោហចេតសិក

☞វចនត្ថរបស់មោហចេតសិក អារម្មណេ មុយ្ហតីតិ មោហោ អញ្ញាណំ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា មោហៈ

ព្រោះមានវចនត្ថថាវង្វេងក្នុងអារម្មណ៍ បានដល់ អញ្ញាណៈ គឺការមិនដឹង ដោយហេតុនោះទើបសត្វទាំងឡាយវមែង

វង្វេងដោយចេតសិកជាហេតុ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់មោហចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់មោហចេតសិក

☞ចិត្តស្ស អន្ធភាវលក្ខណោ មានភាពងងឹតនៃចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់មោហចេតសិក

☞ អសម្បដិវេធរសោ មានការមិនចាក់ធ្លុះក្នុងសច្ចៈធមិជាកិច្ច

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់មោហចេតសិក

☞ អសម្មាបដិបត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការបដិបត្តិមិនប្រពៃ ជាផល

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់មោហចេតសិក

☞ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ មានការមិនធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញា ជាហេតុជិត ។

ក្នុងច្បាប់ខ្លះលោកសំដែងថាមោហៈចេតសិកនេះមានលក្ខណាទិចតុក ម្យ៉ាងទៀតដូច្នេះគឺ

-លក្ខណៈរបស់មោហចេតសិក

☞អញ្ញាណលក្ខណោ មានការមិនដឹងជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់មោហចេតសិក

☞ អារម្មណសភាវច្ឆាទនរសោ មានការបិទបាំងនូវសភាវៈពិតនៃអារម្មណ៍ជាកិច្ច ។

-

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់មោហចេតសិក

☞ អន្ធការបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការងងឹតគឺមិនដឹង ល្ងង់ខ្លៅជាផល ។

-ហេតុ ឬ បទដ្ឋានរបស់មោហចេតសិក

☞ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ មានការមិនទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញាជាហេតុជិត ។

មោហៈនេះអ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីឃើញថាជាមូលហេតុនៃអកុសលទាំងពួងពោលគឺអវិជ្ជាបានដល់ការមិន ដឹងតាមសភាវៈធម៌ពិត ។

២_អហិរិកចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់អហិរិកចេតសិក នហិរិយតិ នលជ្ជិយតីតិ អហិរិកោ ប្រែថា

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា អហិរិកៈព្រោះ

មានវចនត្ថថា មិនខ្មាស់ គឺថាមិនខ្ពើមនូវអំពើបាប ។

-លក្ខណៈរបស់អហិរិកចេតសិក

☞ អលជ្ជនលក្ខណំ មានការមិនខ្មាស់បាបជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់អហិរិកចេតសិក

☞ បាបានំ ករណរសំ មានការធ្វើនូវអំពើបាបជាកិច្ច

-ផល ឬ អាការៈប្រាកដរបស់អហិរិកចេតសិក

☞ អសំកោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការមិនត្រឡប់ចាកបាបជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់អហិរិកចេតសិក

☞ **អត្តាគារវបទដ្ឋានំ** មានការមិនគោរពខ្លួនឯងជាលក្ខណៈ ។

អហិរិកចេតសិកនេះលោកប្រៀបឧបមាដូចជាសត្វឆ្កែមិនខ្ពើមនូវគំរង់ យ៉ាងណាមិញ

អហិរិកៈនេះក៏ដូចគ្នាដែរ

គឺថាការមិនខ្មាស់និងសភាពមិនខ្ពើមនូវអំពើបាបទាំងឡាយរមែងមានព្រោះតែអហិរិក ។

៣_អនោត្តប្បចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់អនោត្តប្បចេតសិក ន ឧត្តប្បតីតិ អនោត្តប្បំ ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា

អនោត្តប្បៈ ព្រោះមាន

វចនត្ថថា មិនតក់ស្លុត មិនខ្លាចនូវអំពើបាប ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់អនោត្តប្បចេតសិក

-

-លក្ខណៈរបស់អនោត្តប្បចេតសិក

☞ អសារជ្ជលក្ខណំ អនុត្តាសលក្ខណំ វា មានសភាពមិនខ្លាច ឬថាមិនតក់ស្លុតជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់អនោត្តប្បចេតសិក

☞ បាបានំ ករណរសំ មានការធ្វើនូវអំពើបាបជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់អនោត្តប្បចេតសិក

☞ អសង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការមិនត្រឡប់ចាកបាបជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់អនោត្តប្បចេតសិក

☞ *បរទត្តាគារវបទដ្ឋានំ* មានការគោរពមិនកោតក្រែងចំពោះខ្លួនឯងនិងអ្នកដទៃជាហេតុជិត ។

៤.ឧទ្ធច្ចចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ឧទ្ធច្ចចេតសិក ឧទ្ធតស្ស ភាវោ ឧទ្ធច្ចំ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ឧទ្ធច្ចៈព្រោះមានវចនត្ថថា

ភាវៈនៃចិត្តដែលរវើរវាយមិនស្ងប់ ។

ឧទ្ធច្ចៈនេះមានសភាពឆ្លេឆ្លាទៅមកនៃចិត្តចំពោះអារម្មណ៍ទាំងឡាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ឧទ្ធច្ចចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ឧទ្ធច្ចចេតសិក

☞ អវូបសមនលក្ខណំ មានការមិនចូលទៅស្ងប់ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ឧទ្ធច្ចចេតសិក

☞ អនវដ្ឋានរសំ មានការមិនតាំងនៅក្នុងអារម្មណ៍តែមួយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ឧទ្ធច្ចចេតសិក

☞ ភន្តត្តបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការវក់វីក្នុងអារម្មណ៍ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ឧទ្ធច្ចចេតសិក

☞ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានការមិនធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញាជាហេតុជិត ។

អកុសលចេតសិកទាំង

៤ដួងគឺក្រុមមោចតុកៈនេះបានឈ្មោះថាអកុសលសាធារណចេតសិកព្រោះថាអកុសល-

-

ចេតសិក ៤ដួងនេះគឺ មោហៈ១ អហិរិកៈ១ អនោត្តប្បៈ១ ឧទ្ធច្ចៈ១គឺរមែងប្រកបជាមួយនិងអកុសលចិត្តគ្រប់ដួងមិនដូច អកុសលចេតសិកដ៏ទៃទៀតទេគឺថាអកុសលចេតសិកផ្សេងៗទៀតមិនឈ្មោះថាអកុសលសាធារណ ចេតសិកទេ ព្រោះថា ចេតសិកពួកនោះទៅប្រកបបានតែជាមួយនិងអកុសលចិត្តដួងខ្លះដែលសមគួរដល់ការប្រកបតែប៉ុណ្ណោះ ។

៥-លោភចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់លោភចេតសិក លុភ្ភតីតិ លោភោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា លោភៈព្រោះមានវចនត្ថថា ប្រាថ្នាចង់បាន ។ លោភៈនេះរមែងប្រកបបានតែជាមួយនិងលោភមូលចិត្ត ៨ ដួងតែប៉ុណ្ណោះ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់លោភចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់លោភចេតសិក

☞ អារម្មណគ្គហណលក្ខណោ មានការប្រកាន់មាំក្នុងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់លោភចេតសិក

☞ អភិសង្គរសោ មានការជាប់ជំពាក់ក្នុងអារម្មណ៍ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់លោភចេតសិក

☞ អបរិច្ចាគបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការមិនលះបង់ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់លោភចេតសិក

☞ សំយោជនីយធម្មេសុ អស្សាទទស្សនបទដ្ឋានោ មានការយល់ឃើញដោយសេចក្តីគាប់ចិត្តក្នុងធម៌ដែលជាអារម្មណ៍ របស់សំយោជនៈជាហេតុជិត ។

៦-ទិដ្ឋិចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ទិដ្ឋិចេតសិកទស្សនំ ទិដ្ឋិ ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថាទិដ្ឋិព្រោះមានវចនត្ថថា សេចក្តីយល់ឃើញ។

-

នៅក្នុងអភិធម្មត្ថភាវិនីដីកាសំដែងថា ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញន្តិ មិច្ឆា អភិនិវេសនលក្ខណទិដ្ឋិ ប្រែថា ទិដ្ឋិមានលក្ខណៈ ប្រកាន់ខុសថា សភាវៈនេះគឺកំណត់ប៉ុណ្ណេះ ថាជាសច្ចៈ ពាក្យដ៏ទៃគឺជាមោឃៈ ។ លោកបានពន្យល់ទុកដូច្នេះថា

១-សាមញ្ញទិដ្ឋិ គឺបានដល់ការយល់ឃើញខុសប្រាស់ចាកបរមត្ថ ថាសត្វ មនុស្ស ជាដើមគឺជា អត្តាទិដ្ឋិគឺទូទៅដល់តែពួក

បុថុជ្ជនមិនទូទៅដល់ព្រះអរិយបុគ្គលឡើយ ទើបបានឈ្មោះ សាមញ្ញទិដ្ឋិ ឬហៅថា សក្កាយទិដ្ឋិ ។

២-វិសេសទិដ្ឋិ គឺបានដល់ទិដ្ឋិទាំង៦២ វៀរតែ សក្កាយទិដ្ឋិចេញ ព្រោះទិដ្ឋិនេះប្រាកដដល់តែបុគ្គលពួកខ្លះ និងឱកាសខ្លះ។

ដូចជា និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ ៣ គឺ ៖-

☞ នត្ថិកទិដ្ឋិ មានការមិនជឿកម្ម និង វិបាករបស់កម្មជាដើម ។

☞ អហេតុកទិដ្ឋិ មានការយល់ឃើញថា សភាវៈធម៌ទាំងឡាយកើតឡើងដោយគ្មានហេតុ ។

☞ អកិរិយទិដ្ឋិ មានការយល់ឃើញថា

ការប្រព្រឹត្តដូចជាមិនបានប្រព្រឹត្តគឺថាអំពើដែលខ្លួនធ្វើហើយគ្មានផល ។

ចំណែកនៅក្នុងអដ្ឋសាលិនីអត្ថកថាធម្មសង្គណីបករណ៍អធិប្បាយឈ្មោះរបស់ទិដ្ឋិទុកដូច្នេះថា ៖-

១-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា ទិដ្ឋិគតៈ គឺលោកពោលសំដៅយកដំណើរប្រព្រឹត្តទៅក្នុង ទិដ្ឋិទាំងឡាយ ៦២ យ៉ាង ។

២- ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា ទិដ្ឋិគហណៈ គឺលោកពោលសំដៅយកសេចក្តីប្រកាន់៧នេះគឺសត្វទាំងឡាយឆ្លងបានដោយលំបាក។

៣-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា ទិដ្ឋិកន្តារៈ គឺសំដៅយកផ្លូវឆ្ងាយព្រោះថាសេចក្តីយល់ឃើញមានសភាពបែបនេះគួរឱ្យភ័យខ្លាច ។

៤-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា វិសូកាយិកៈ គឺសំដៅយកចំរូង ព្រោះជាទំនាស់គឺបដិបក្ខជាមួយនិងសម្មាទិដ្ឋិ គឺសេចក្តីយល់ត្រូវ ។

៥-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា វិប្ផន្ទិកៈ គឺសំដៅយក ការវិបត្តិព្រោះការប្រែប្រួល គ្រាខ្លះប្រកាន់ថាទៀង គ្រាខ្លះថាសូន្យ ។

៦-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា សំយោជនៈ ព្រោះជាគ្រឿងចងរួបរិត ។

-

៧-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា ទាខៈ ព្រោះការប្រកាន់មាំក្នុងអារម្មណ៍ ។

៨-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា បតិដ្ឋាវាហៈ ព្រោះជាការបន្សាត់ទៅដ៏មានកំលាំង ។

៩-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា អភិនិវេសនៈ ព្រោះការប្រកាន់ខ្លួននិងវត្ថុរបស់ខ្លួនថាជាសភាវៈទ្បេងទាត់ថិតថេរមាំមួន ។

១០-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា កុម្មគ្គៈ ព្រោះជាផ្លូវអបាយដែលបណ្ឌិតតក់ស្លុតហើយស្អប់ខ្ពើម ។

១១-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា បរាមាសៈ ព្រោះការស្ទាបអង្អែលគឺការកន្លងនូវសភាវៈពិតមានកាន់យកតាមប្រការដ៏ទៃវិញ ។

១២-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា មិច្ឆាបថៈ គឺមិនមែនជាផ្លូវនៃសេចក្ដីពិត ។

១៣-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា តិត្ថាយនៈ គឺជាអណ្ដូងដែល ជាទីអស្រ័យនិងជាទីកើតឡើងនៃអ្នកមានលទ្ធិដូចជាកំពង់ទឹក ។

១៤-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា មិច្ឆត្តៈ ព្រោះជាសភាពនៃយល់ការខុស ។

១៥-ទិដ្ឋិមានឈ្មោះថា វិបរិយេសគ្គាហៈ ព្រោះការកាន់យកនូវសភាវៈដោយការប្រកាន់ខុស ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ទិដ្ឋិចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ទិដ្ឋិចេតសិក

☞ អយោនិសោ អភិនិវេសលក្ខណា

មានការប្រកាន់ទុកដោយមិនមែនជាឧបាយនៃប្រាជ្ញាជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ទិដ្ឋិចេតសិក

☞ បរាមាសរសា មានការស្ទាបអង្អែលជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ទិដ្ឋិចេតសិក

☞ មិច្ឆាភិនិវេសបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការប្រកាន់មាំក្នុងសេចក្ដីយល់ឃើញខុសជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ទិដ្ឋិចេតសិក

☞ អរិយានំ អទស្សនកាមតាទិបទដ្ឋានា មានការមិនចង់ឃើញនូវព្រះអរិយៈជាដើមជាហេតុជិត ។

៧_មានៈចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់មានៈចេតសិក *សេយ្យោហមស្មីតិ អទិនា មញ្ញតីតិ មានោ* ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា មានៈ

-

ព្រោះមានវចនត្ថថា ការប្រកាន់គឺក្រអឺតក្រទម ដូចជាពាក្យថា អញជាបុគ្គលប្រសើរជាងគេជាដើម ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់មានចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់មានៈចេតសិក

☞ ឧណ្ណតិលក្ខណោ មានការក្រអឺតជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់មានៈចេតសិក

☞ សម្បគ្គហរសោ មានការប្រកាន់ឬកជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់មានៈចេតសិក

☞ កេតុកម្យតាបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការប្រាថ្នាខ្ពស់ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់មានៈចេតសិក

☞ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តបទដ្ឋានោ មានលោភៈប្រាស់ចាកទិដ្ឋិជាហេតុជិត ។ មានៈនេះលោកចែកចេញជា ២យ៉ាងគឺ អាយាថាវមានៈ គឺមានៈដែលព្រះសោតាបន្នត្រូវលះ ១ និង

យាថាវមានៈគឺមានៈដែលព្រះអរហន្តលះ ១ ។

នៅក្នុងព្រះអភិធម្មបិដកវិភង្គបករណ៍លោកសំដែងថា មានៈនេះមាន ៣យ៉ាងគឺ ៖-

១-ការប្រកាន់ថា អញប្រសើជាងគេ

២-ការប្រកាន់ថា អញស្មើគេ

៣-ការប្រកាន់ថា អញថោកទាបជាងគេ ។

៨-ទោសចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ទោសចេតសិក ទុស្សតីតិ ទោសោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ទោសៈ ព្រោះមានវចនត្ថថា

ប្រទុស្ត ។ នៅក្នុងវិសុទ្ធិមគ្គបករណ៍វិសេសលោកពន្យល់ថា ទុសន្តិ តេន សយំ វា ទុស្សតិ ទុសនមត្តមេវ វា តន្តិ ទោសោ

ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ប្រទុស្ត ព្រោះមានអត្ថថា ជាហេតុដែលប្រទុស្តក្នុងសត្វក្តី ប្រទុស្តចំពោះខ្លួនឯងក្តី

ក៏ត្រឹមតែការប្រទុស្តនោះឯង ឈ្មោះថា ទោសៈ ។ លោកឧបមាថា ទោសៈនេះអ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីឃើញថា ដូចជា

-

ទឹកមូត្រដែលឆ្អេះ លាយដោយថ្នាំពិសមិនគួរប៉ះពាល់ដោយប្រការផ្សេងៗឡើយ ។ ម្យ៉ាងទៀតទោសៈនេះលោកទុកដូច
ជាភ្លើងដែលបុគ្គលយកមកដុតខ្លួនឯង គឺថា
បើកើតមានក្នុងចិត្តបុគ្គលណាធ្វើឱ្យចិត្តបុគ្គលក្រហល់ក្រហាយ អន្ទះអន្ទែង។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ទោសចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ទោសចេតសិក

☞ចណ្ឌិកលក្ខណោ មានការកាចជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ទោសចេតសិក

☞វិសប្បនរសោ មានការក្តៅក្រហាយជាកិច្ច ឬថា អត្តនោនិស្សយទហនរសោ មានការធ្វើឱ្យចិត្តខ្លួនឯងនិងអ្នកដ៏ទៃ
ក្តៅក្រហាយរោលរាលខ្លោចផ្សាជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ទោសចេតសិក

☞ទុស្សនច្ចុបដ្ឋានោ មានការប្រទុស្តជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ទោសចេតសិក

☞អាឃាតវត្ថុបទដ្ឋានោ មានវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃការចងគំនុំជាហេតុជិត ។

៩-ឥស្សាចេតសិក

☞វចនត្ថរបស់ឥស្សាចេតសិក ឥស្សតីតិ ឥស្សា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះឥស្សាព្រោះមានវចនត្ថថាច្រណែន ។

ឥស្សានេះ ជាសំយោជនៈ គឺជាគ្រឿងចងសត្វទុកក្នុងវដ្តៈព្រោះតែ ការឈ្នានីស ច្រណែន ប្រច័ណ្ឌ រារាំងមិនឱ្យអ្នកដ៏ទៃ
បាននូវលាភ សក្ការៈ សេចក្តីគោរព រាប់អាន និង ការបូជាជាដើម ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ឥស្សាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ឥស្សាចេតសិក

☞បរសម្បត្តីនំ ឧស្សូយនលក្ខណា មានការច្រណែននិងសម្បត្តិ ឬ
សេចក្តីល្អរបស់អ្នកដ៏ទៃជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ឥស្សាចេតសិក

-

☞ តត្ថេវ អនធិរតិរសា មានការមិនត្រេកអរក្នុងសេចក្តីមានបានរបស់អ្នកដ៏ទៃជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ឥស្សាចេតសិក

☞ តតោ វិមិខភាវបច្ចុបដ្ឋានា មានការងាករមុខចេញពីសម្បត្តិរបស់អ្នកដ៏ទៃជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ឥស្សាចេតសិក

☞ បរសម្បត្តិបទដ្ឋានា មានសម្បត្តិអ្នកដ៏ទៃជាហេតុជិត ។

១០~មច្ឆរិយចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់មច្ឆរិយចេតសិក មច្ឆេរស្ស ភាវោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា មច្ឆរិយៈ ព្រោះមានវចនត្ថថា

ភាពនៃសេចក្តីកំណាញ់ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់មច្ឆរិយចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់មច្ឆរិយចេតសិក

☞ អត្តនោ សម្បត្តីនំ និគូហណលក្ខណំ មានការលាក់លៀមនូវសម្បត្តិរបស់ខ្លួនដែលបានហើយជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់មច្ឆរិយចេតសិក

☞ តាសំ យេវបរេហិ សាធារណភាវអក្ខនរសំ

មានការអត់ទ្រាំមិនបានក្នុងសម្បត្តិសាធារណៈដល់ជនដ៏ទៃជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់មច្ឆរិយចេតសិក

☞ សង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការធ្វើមុខក្រញូវជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់មច្ឆរិយចេតសិក

☞ អត្តសម្បត្តិបទដ្ឋានំ មានសម្បត្តិខ្លួនជាហេតុជិត

១១~កុក្កុច្ចចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់កុក្កុច្ចៈចេតសិក កុកតស្ស ភាវោ បវត្តនិមិត្តំ កុក្កុច្ចំ ប្រែថា

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះ កុក្កុច្ចៈ ព្រោះមាន

វចនត្ថថា ភាវៈ គឺ និមិត្តនៃការប្រព្រឹត្តទៅរបស់កម្មដែលបណ្ឌិតស្អប់ខ្ពើម ។ កុក្កុច្ចៈនេះគឺជាការកង្វល់នៃចិត្តមកអំពីការ

កើតឡើងនៃចិត្តុប្បាទដែលប្រារព្ធនូវកម្មគឺទុច្ចរិតដែលខ្លួនបានធ្វើហើយ
និងសុច្ចរិតដែលខ្លួនមិនបានធ្វើហើយ កម្មនេះឯង
ឈ្មោះថាកម្មដែលបណ្ឌិតស្អប់ខ្ពើម ។អ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីឃើញថា កុក្កុច្ចៈ នេះដូចជាទាសៈគឺជាអ្នកបំរើ ដែលមិន
ប្រព្រឹត្តទៅតាមទំនើងនៃចិត្តរបស់ខ្លួន ។

លក្ខណាទិចតុករបស់កុក្កុច្ចចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់កុក្កុច្ចៈចេតសិក

☞ *បច្ឆានុត្តាបនលក្ខណំ* មានការក្តៅក្រហាយចិត្តជាខាងក្រោយជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់កុក្កុច្ចៈចេតសិក

☞ កតាកតានុសោចនរសំ មានការសោកសៅជារឿយៗក្នុងអំពើបាបដែលខ្លួនបានធ្វើហើយ និងអំពើបុណ្យដែលខ្លួនមិន
ទាន់បានធ្វើជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់កុក្កុច្ចៈចេតសិក

☞វិប្បដិសារបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការស្តាយក្រោយជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់កុក្កុច្ចៈចេតសិក

☞ កតាកតបទដ្ឋានំ មានបាបដែលបានធ្វើហើយ និងបុណ្យដែលមិនទាន់បានធ្វើជាហេតុជិត ។

១២_ថីនចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ថីនចេតសិក *ថីនតា ថីនំ* ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ថីនៈព្រោះមានវចនត្ថថា សេចក្តីរួញរា ។
លោកអធិប្បាយទុកថា សភាពរួញរានៃចិត្តគឺធ្វើឱ្យចិត្តមិនគួរដល់នូវការងារនេះឯងឈ្មោះថា ថីនៈ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់ថីនចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ថីនចេតសិក

☞ អនុស្សហនលក្ខណំ មានការមិនអង់អាច មិនឧស្សាហ៍ជាក្នុងកុសលជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ថីនចេតសិក

☞វីរិយវិនោទនរសំ មានការបន្ទោរបង់នូវសេចក្តីព្យាយាមចាកិច្ច

-

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ថីនចេតសិក

☞ សំសីទនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការរួញរាស្ទាក់ស្ទើនៃចិត្តជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ថីនចេតសិក

☞ អរតី វិជិម្ភតាទីសុ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានការមិនធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញាក្នុងការត្រេកអរ ក្នុងកុសលទាំងឡាយជាហេតុជិត ។

១៣-មិទ្ធចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់មិទ្ធៈចេតសិក មិជ្ឈនតា មិទ្ធំ ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថាមិទ្ធៈ ព្រោះមានវចនត្ថថាភាពងោកងុយ នៃចិត្ត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់មិទ្ធចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់មិទ្ធៈចេតសិក

☞ អកម្មញ្ញតាលក្ខណំ មានការមិនគួរគឺមិនរហ័សរហួនដល់ការងារជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់មិទ្ធៈចេតសិក

☞ឱនហនរសំ មានការបិទបាំងនូវសហជាតធម៌ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់មិទ្ធៈចេតសិក

☞ លីនតាបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការងោកងុយរួញរាជាផល

ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់មិទ្ធៈចេតសិក

☞ អរតី វិជិម្ភតាទីសុ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ មានការមិនធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញា ក្នុងការមិន ត្រេកអរក្នុងសភាពងោកងុយរួញរាជាដើមជាហេតុជិត ។ ថីនៈ និង មិទ្ធៈចេតសិកទាំង ២ នេះប្រកបតែជាមួយនិងចិត្តដែលជាសសង្ខារិក ៥ ដួងគឺ លោភមូលចិត្ត ៤ដួងនិងទោសមូលចិត្ត ១ដួង ។ ចេតសិកទាំង ពីរនេះកើតរួមជាមួយគ្នាជានិច្ចគឺ ថីនៈលោកប្រៀបដូចជាអណ្តាតភ្លើង មិទ្ធៈលោកទុកជាពន្លឺភ្លើង ។

១៤-វិចិកិច្ឆាចេតសិក

-

☞ វចនត្ថរបស់វិចិកិច្ឆាចេតសិកវិគតា ចិកិច្ឆាតិ វិចិកិច្ឆា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថាវិចិកិច្ឆាព្រោះមានវចនត្ថថា មានសេចក្តីពិតប្រាកដប្រាសទៅហើយ ពោលគឺសេចក្តីសង្ស័យ សេចក្តីសង្ស័យនេះលោកសំដែងទុកថាមាន ៨គឺ សង្ស័យក្នុងព្រះពុទ្ធ១ ព្រះធម៌ ១ ព្រះសង្ឃ ១ សិក្ខា ១ ធម៌ជាអតីតៈ ១ ធម៌ជាអនាគត ១ ធម៌ជាអតីតៈនិងអនាគត១ និងក្នុងបដិច្ចសមុប្បាទធម៌១ វិចិកិច្ឆានេះជាធម្មជាតិមួយដែលអ្នកសិក្សាទាំងឡាយគប្បីឃើញថាជាធម្មជាតិដែលធ្វើនូវសេចក្តីអន្តរាយដល់ការបដិបត្តិ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់វិចិកិច្ឆាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់វិចិកិច្ឆាចេតសិក

☞ សំសយនលក្ខណា មានការសង្ស័យជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់វិចិកិច្ឆាចេតសិក

☞ កម្បនរសា មានការឃ្លេងឃ្លោងក្នុងអារម្មណ៍ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់វិចិកិច្ឆាចេតសិក

☞ អនិច្ឆយបច្ចុដ្ឋានា មានការមិនវិនិច្ឆ័យជាផល ឬថាអនេកសគាហបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនកាន់យកតែមួយជាផល ។

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់វិចិកិច្ឆាចេតសិក

☞ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានា មានការមិនធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញាហេតុជិត ។

បាលីសំរាប់សូត្ររាប់ឈ្មោះអកុសលចេតសិក

មោហោ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ ឧទ្ធច្ចំ លោភោ ទិដ្ឋិ មានោ ទោសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចំ ថីនំ មិទ្ធំ

វិចិកិច្ឆា ចេតិ ចុទ្ទសិមេ ចេតសិកា អកុសលា នាម ប្រែថា ចេតសិកទាំងឡាយ ១៤នេះគឺ ទោសៈ១ អហិរិកៈ១ អនោត្តប្បៈ១ ឧទ្ធច្ចៈ១ លោភៈ១ ទិដ្ឋិ១ មានៈ១ ទោសៈ១ ឥស្សា១ មច្ឆរិយៈ១ កុក្កុច្ចៈ១ ថីនៈ១ មិទ្ធៈ១ វិចិកិច្ឆា១ ឈ្មោះថា អកុសលចេតសិក ។

-

ចប់អកុសលចេតសិកទាំង ១៤ដោយសង្ខេប

សោភណចេតសិក

សោភណចេតសិក ជាចេតសិកដែលល្អស្អាត ។កាលណាកើតរួមជាមួយនិងចិត្តណា ចិត្តនោះក៏ជាចិត្តល្អស្អាត
ហើយបានឈ្មោះថា សោភណចិត្ត ។ សោភណចេតសិកផ្សេងគ្នាអំពីអកុសលចេតសិក ព្រោះអកុសលចេតសិកកើតរួម
នឹងអកុសលចិត្ត ១២ដួងប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែសោភណចេតសិកវិញគឺកើតរួមជាមួយនឹងកុសលចិត្តក៏បាន កើតរួមនឹងកុសល-
វិបាកចិត្តក៏បាន កើតនឹងសោភណកិរិយាចិត្តក៏បាន ។ ដូច្នេះ សោភណចេតសិក ទើបកើតរួមជាមួយនឹង កាមាវចរកុសល
(មហាកុសល) រូបាវចរកុសល អរូបាវចរកុសល លោកុត្តរកុសល កាមាវចរសហេតុកវិបាក (មហាវិបាក)រូបាវចរវិបាក
អរូបាវចរវិបាក លោកុត្តរវិបាក កាមាវចរសហេតុកកិរិយា (មហាកិរិយា) រូបាវចរកិរិយា អរូបាវចរកិរិយា ។

សោភណចេតសិកមាន ២៥ ដួង កើតរួមជាមួយនឹងសោភណចិត្តតាមសមគួរដល់ប្រភេទនៃសោភណចេតសិក
ដោយហេតុនេះលោកចែកសោភណចេតសិកជា ៤ ពួកគឺ ៖-

១-សោភណសាធារណចេតសិក មាន ១៩ ដួងគឺ

១-សទ្ធាចេតសិក មានការជឿក្នុងកុសលជាលក្ខណៈ

២-សតិចេតសិក មានការរលឹកបានជាលក្ខណៈ

៣-ហិរិចេតសិក មានការខ្មាស់បាបជាលក្ខណៈ

៤-ឱត្តប្បចេតសិក មានការខ្លាចបាបជាលក្ខណៈ

៥-អលោភចេតសិក មានការមិនជាប់ជំពាក់ក្នុងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

៦-អទោសចេតសិក មានការមិនប្រទុស្តជាលក្ខណៈ

៧-តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក មានការនាំចិត្តនិងចេតសិកទៅដោយស្មើជាលក្ខណៈ

៨-កាយបស្សទ្ធិចេតសិក មានការស្ងប់នាមក្ខន្ធ ៣ ជាលក្ខណៈ

-

៩-ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក មានការស្ងប់ចិត្តជាលក្ខណៈ

១០-កាយលហុតាចេតសិក មានការស្ងប់ភាពធ្ងន់នៃនាមក្ខន្ធ ៣ ជាលក្ខណៈ

១១-ចិត្តលហុតាចេតសិក មានការស្ងប់ភាពធ្ងន់នៃចិត្តជាលក្ខណៈ

១២-កាយមុទុតាចេតសិក មានការស្ងប់ភាពរឹងនៃនាមក្ខន្ធ ៣ ជាលក្ខណៈ

១៣-ចិត្តមុទុតាចេតសិក មានការស្ងប់ភាពរឹងនៃចិត្តជាលក្ខណៈ

១៤-កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក មានការស្ងប់ភាពដែលមិនគួរដល់ការងារនៃនាមក្ខន្ធ ៣ ជាលក្ខណៈ

១៥-ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

មានការស្ងប់ភាពដែលមិនគួរដល់ការងារនៃចិត្តជាលក្ខណៈ

១៦-កាយបាគុញ្ញតាចេតសិក មានការស្ងប់ភាពឈឺចាប់នៃនាមក្ខន្ធ ៣ ជាលក្ខណៈ

១៧-ចិត្តបាគុញ្ញតាចេតសិកិ មានការស្ងប់ភាពឈឺចាប់នៃចិត្តជាលក្ខណៈ

១៨-កាយុជុកតាចេតសិក មានការស្មោះត្រង់នៃនាមក្ខន្ធ ៣ ជាលក្ខណៈ

១៩-ចិត្តុជុកតាចេតសិក មានការស្មោះត្រង់នៃចិត្តជាលក្ខណៈ

២-វិរតិចេតសិក មាន ៣ ដួងគឺ

១-សម្មាវាចាចេតសិក

មានការមិនល្មើសនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃវចីទុច្ចរិតជាលក្ខណៈ

២-សម្មាកម្មន្តចេតសិក

មានការមិនល្មើសនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិតជាលក្ខណៈ

៣-សម្មាអាជីវចេតសិក

មានការមិនល្មើសនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិតនិងវចីទុច្ចរិត ជាលក្ខណៈ

៣-អប្បមញ្ញាចេតសិក មាន ២ ដួងគឺ

១-ករុណាចេតសិក មានបំណងបំបាត់នូវសេចក្តីទុក្ខរបស់អ្នកដ៏ទៃជាលក្ខណៈ

២-មុទិតាចេតសិក មានការស្ងើចសរសើរនូវសម្បត្តិរបស់អ្នកដ៏ទៃជាលក្ខណៈ

៤-បញ្ញិន្ទ្រិយចេតសិក មាន ១ ដួងគឺ

-បញ្ញាចេតសិក មានការដឹងច្បាស់តាមសភាវៈធមិពិតជាលក្ខណៈ

-

អធិប្បាយអំពីសោភណចេតសិក

១.សទ្ធាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់សទ្ធាចេតសិក សទ្ទហតីតិ សទ្ធា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា សទ្ធាព្រោះមានវចនត្ថថាមែងជឿ ជ្រះថ្លា ។សទ្ធានេះបានដល់ការជឿ ការជ្រះថ្លាក្នុងព្រះរតនៈត្រ័យទាំងឡាយមានព្រះពុទ្ធរតនៈជាដើម ឬថាការជឿក្នុងកម្ម និងផលរបស់កម្មជាដើម ពោលរួមមក គឺការជឿនូវហេតុនិងផលនៃហេតុ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់សទ្ធាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់សទ្ធាចេតសិក

☞ សទ្ទហនលក្ខណា មានការជឿ (ក្នុងកុសល) ជាលក្ខណៈ ឬថាឱកប្បនលក្ខណា មានការជឿមុតមាំជាលក្ខណៈ

ឬថា សម្បក្ខន្ទនលក្ខណា មានការស្ទុះទៅជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់សទ្ធាចេតសិក

☞ សម្បសាទនរសា មានការថ្លាស្អាតជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់សទ្ធាចេតសិក

☞ អកាលុស្សិយបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនកករល្អកជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់សទ្ធាចេតសិក

☞ សទ្ធេយ្យវត្ថុបទដ្ឋានា មានវត្ថុជាទីតាំងនៃការជឿជាហេតុជិត ។

២.សតិចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់សតិចេតសិកសរណំ សតិ អសមោសោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា សតិព្រោះមានវចនត្ថថា សេចក្តីរលឹកបាន ពោលគឺសេចក្តីមិនភ្លេចភ្លាំងមិនវង្វេង ។ ន័យមួយទៀតលោកថា សរន្តិ ឯតាយ សយំ វា សរតិ សរណមត្តមេវ វា ឯសា សតិ ប្រែថា បុគ្គលតែងរលឹកបាន ដោយធម្មជាតិនោះ ដូច្នេះធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា សតិ ឬថា

-

ធម្មជាតិនោះ តែងរលឹកបានដោយខ្លួនឯងដូច្នោះ ធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា សតិ ឬថា ធម្មជាតិនោះត្រឹមតែជាការរលឹក

ប៉ុណ្ណោះ ដូច្នោះ ធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា សតិ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់សតិចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់សតិចេតសិក

☞ អបិលាបនលក្ខណា មានការរលឹកបានក្នុងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់សតិចេតសិក

☞ អសម្មោហរសា មានការមិនវង្វេងជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់សតិចេតសិក

☞ អារក្ខបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការរក្សានូវលក្ខណៈរបស់អារម្មណ៍ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់សតិចេតសិក

☞ ថិរសញ្ញាបទដ្ឋានា មានការចងចាំយ៉ាងមាំជាហេតុជិត ឬថា *កាយាទិសតិបទដ្ឋានា*

មានសតិប្បដ្ឋាន ៤មានកាយានុ

បស្សនាសតិប្បដ្ឋានជាដើមជាហេតុជិត ។

៣~ហិរិចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ហិរិចេតសិកហិរិយតិ កាយទុច្ចរិតាទីហិ ជិគុច្ឆតីតិ ហិរិ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ហិរិ ព្រោះ មានវចនត្ថថា តែងខ្មាស់គឺថាខ្ពើមចំពោះអំពើអាក្រក់ទាំងឡាយមានអំពើអាក្រក់ដោយកាយជាដើម ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ហិរិចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ហិរិចេតសិក

☞ បាបតោ ជិគុច្ឆនលក្ខណា មានកាខ្ពើមចំពោះបាបជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ហិរិចេតសិក

☞ បាបានំ អករណរសា មានការមិនធ្វើនូវអំពើបាបទាំងឡាយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ហិរិចេតសិក

☞ បាបតោ សង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនត្រឡប់មកធ្វើអំពើបាបទៀតជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ហិរិចេតសិក

-

☞ អត្តាគារវបទដ្ឋានា មានការគោរពខ្លួនឯងជាហេតុជិត ។

៤-ឱត្តប្បចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ ឱត្តប្បៈចេតសិកភាយតិ កាយទុច្ចរិតាទីហិ ឱត្តប្បតីតិ ឱត្តប្បំ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ឱត្តប្បៈ ព្រោះមាមវចនត្ថថា តែងភ័យខ្លាច គឺថាតក់ស្លុតចំពោះអំពើអាក្រក់ទាំងឡាយមានអំពើអាក្រក់ដោយ កាយ ជាដើម ។ ន័យមួយទៀតលោកថា ឱត្តប្បតិ ភាយតិ បាបតោតិ ឱត្តប្បំ ប្រែថា ភាវៈនៃធម្មជាតភ័យគឺថាខ្លាចបាប ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ឱត្តប្បចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ឱត្តប្បៈចេតសិក

☞ ឧត្តាសនលក្ខណំ មានការតក់ស្លុតចំពោះបាបជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ឱត្តប្បៈចេតសិក

☞ បាបានំ អករណរសំ មានការមិនធ្វើនូវបាបទាំងឡាយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ឱត្តប្បៈចេតសិក

☞ បាបតោ សង្កោចនបច្ចុប្បដ្ឋានំ មានការមិនត្រឡប់មកធ្វើអំពើបាបទៀតជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ឱត្តប្បៈចេតសិក

☞ បរគារវបទដ្ឋានំ មានការគោរពអ្នកដ៏ទៃជាហេតុជិត ។

៥-អលោភចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់អលោភៈចេតសិក ន លុព្ភន្តិ តេន សយំ វា ន លុព្ភន្តិ អលុព្ភនំ មត្តមេវ តន្តិ អលោភោ ប្រែថា សត្វទាំង

ឡាយមិនលោភដោយធម្មជាតិនោះ ដូច្នេះធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា អលោភៈ ឬថា ធម្មជាតិមិនលោភដោយខ្លួនឯង ធម្មជាតិនោះឈ្មោះ ថាអលោភៈ ឬថា ធម្មជាតិនោះមិនលោភតែប៉ុណ្ណោះឈ្មោះថា អលោភៈ ។ នៅក្នុងអដ្ឋសាលិនី

អត្ថកថាលោកសំដែងថា លោភបដិបក្ខតោ អលោភោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបដិប័ក្ខនឹងលោភៈ ឈ្មោះថា អលោភៈ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់លោភចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់អលោភៈចេតសិក

-

☞ អលគ្គភាវលក្ខណោ មានការមិនជាប់ជំពាក់ក្នុងអារម្មណ៍ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់អលោភៈចេតសិក

☞ អបរិគ្គហរសោ មានការមិនហួងហែងជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់អលោភៈចេតសិក

☞ អនល្លីនភាវបច្ចុប្បដ្ឋនោ មានការមិនប្រកាន់ក្នុងអារម្មណ៍ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់អលោភៈចេតសិក

☞ *យោ*និសោមនសិការបទដ្ឋានោ មានការធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញាជាហេតុជិត ។

៦.អទោសចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់អទោសៈចេតសិក*ទោសបដិបក្ខោ* អទោសោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា អទោសៈព្រោះមាន

វចនត្ថថា បដិប័ក្ខដល់ទោសៈ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់អលោភចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់អទោសៈចេតសិក

☞ អចណ្ឌិកលក្ខណោ មានការមិនប្រទុស្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់អទោសៈចេតសិក

☞ អាឃាតវិនយរសោ មានការកំចាត់បង់នូវគំនុំជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់អទោសៈចេតសិក

☞ សោមភាវបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានភាពត្រជាក់ជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់អទោសៈចេតសិក

☞ យោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ មានការធ្វើទុកក្នុងចិត្តដោយឧបាយនៃប្រាជ្ញាជាហេតុជិត ។

៧.តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិកតេសុ តេសុ ធម្មេសុ មជ្ឈត្តតា តត្រមជ្ឈត្តតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា

តត្រមជ្ឈត្តតា ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពជាកណ្តាលក្នុងធម៌ទាំងឡាយនោះៗ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក

-

☞ ចិត្តចេតសិកានំ សមវាហិតលក្ខណា មានការទ្រទ្រង់នូវចិត្តនិងចេតសិកឱ្យស្មើជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក

☞ ឩនាធិកតានិវារណរសា មានការហាមឃាត់នូវភាពមិនស្មើគ្នានៃសម្បយុត្តធម៌ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក

☞ មជ្ឈត្តភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពជាកណ្តាលជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់តត្រមជ្ឈត្តតាចេតសិក

☞ សម្បយុត្តានំ បទដ្ឋានា មានសម្បយុត្តធម៌ជាហេតុជិត ។

ចេតសិកតទៅនេះលោករៀងជាគូរ ហៅថា យុគលធម៌ ប៉ុន្តែដើម្បីភាពងាយស្រួលនៅក្នុងការសិក្សាខ្ញុំអ្នកសូម រៀបរៀងជាបែបរាយតាមលំដាប់លំដោយដូចតនេះ

៨-កាយបស្សទ្ធិ

☞ វចនត្ថរបស់កាយបស្សទ្ធិចេតសិកកាយស្ស បស្សម្ភនំ កាយបស្សទ្ធិ ប្រែថាធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា កាយបស្សទ្ធិ ព្រោះមានវចនត្ថថា ការស្ងប់នៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់កាយបស្សទ្ធិចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់កាយបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ កាយានំ វូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នាមខន្ធ ៣គឺ វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់កាយបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ កាយទរថនិម្មទ្ទនរសា មាការកំចាត់នូវសេចក្តីក្តៅក្រហាយនៃនាមក្ខន្ធជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់កាយបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ កាយាបរិប្ផន្ទនសីតភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនប្រែប្រួលនៃនាមក្ខន្ធជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់កាយបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ កាយចិត្តានំ បទដ្ឋានា មាននាមក្ខន្ធជាហេតុជិត ។

៩-ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក ចិត្តស្ស បស្សម្ភនំ ចិត្តបស្សទ្ធិ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ចិត្តបស្សទ្ធិ ព្រោះ

-

មានវចនត្ថថា ការស្ងប់នៃចិត្ត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ចិត្តវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់ចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ចិត្តទរថនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់នូភាពក្តៅក្រហាយនៃចិត្តនិងចេតសិកជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ចិត្តាបរិប្ផន្ទនសីតភាវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពត្រជាក់មិនប្រែប្រួលនៃចិត្ត និងចេតសិកជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តបស្សទ្ធិចេតសិក

☞ចិត្តចេតសិកបទដ្ឋានា មានចិត្តនិងចេតសិកជាហេតុជិត ។

១០.កាយលហុតាចេតសិក

☞វចនត្ថរបស់កាយលហុតាចេតសិកកាយស្ស លហុភាវោ កាយលហុតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា កាយលហុតា ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពស្រាលនៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់កាយលហុតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់កាយលហុតាចេតសិក

☞កាយគរុភាវវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នូវភាពធ្ងន់នៃនាមខន្ធ ៣គឺ វេទនា សញ្ញា វិញ្ញាណជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់កាយលហុតាចេតសិក

☞កាយគរុភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់នូវភាពធ្ងន់នៃនាមខន្ធជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់កាយលហុតាចេតសិក

☞កាយាទន្ធតា បច្ចុបទដ្ឋានា មានការរហ័សរហួននៃ នាមក្ខន្ធជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់កាយលហុតាចេតសិក

☞កាយបទដ្ឋាន មាននាមក្ខន្ធជាហេតុជិត ។

១១.ចិត្តលហុតាចេតសិក

☞វចនត្ថរបស់ចិត្តលហុតាចេតសិក *ចិត្តស្ស លហុភាវោ ចិត្តលហុតា* ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះ ចិត្តលហុតា ព្រោះ

-

មានវចនត្ថថា ភាពស្រាលនៃចិត្ត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចិត្តលហុតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តលហុតាចេតសិក

☞ចិត្តគរុភាវវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នូវភាពធ្ងន់នៃចិត្តនិងចេតសិកជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តលហុតាចេតសិក

☞ចិត្តគរុភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់នូវភាពធ្ងន់នៃចិត្តនិងចេតសិកជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តលហុតាចេតសិក

☞ចិត្តាទន្ធតាបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការរហ័សរហួននៃចិត្តនិងចេតសិកជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តលហុតាចេតសិក

☞ចិត្តបទដ្ឋានា មានចិត្តនិងចេតសិកជាហេតុជិត ។

១២.កាយមុទុតាចេតសិក

☞វចនត្ថរបស់កាយមុទុតាចេតសិកកាយស្ស មុទុភាវោ កាយមុទុតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា កាយមុទុតា

ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពទន់ភ្លន់នៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់កាយមុទុតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់កាយមុទុតាចេតសិក

☞កាយថម្ភវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នូវភាពរឹងត្អឹងនៃកាយជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់កាយមុទុតាចេតសិក

☞កាយថម្ភនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់នូវភាពរឹងត្អឹងនៃកាយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់កាយមុទុតាចេតសិក

☞អប្បដិឃាតបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនចង្អៀតចង្អល់ មិនក្រោធ មិនអាឃាតជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់កាយមុទុតាចេតសិក

☞កាយចិត្តបទដ្ឋានា មាននាមខន្ធ ៤ ជាហេតុជិត ។

១៣.ចិត្តមុទុតាចេតសិក

☞វចនត្ថរបស់ចិត្តមុទុតាចេតសិក*ចិត្តស្ស* មុទុភាវោ ចិត្តមុទុតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ចិត្តមុទុតាព្រោះ

-

មានវចនត្ថថា ភាពទន់ភ្លន់នៃចិត្ត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចិត្តមុទុតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តមុទុតាចេតសិក

☞ ចិត្តថម្ភវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់ភាពរឹងថ្មឹងនៃចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តមុទុតាចេតសិក

☞ *ចិត្តថម្ភនិម្មទ្ទនរសា* មានការកំចាត់នូវភាពរឹងថ្មឹងចិត្តជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តមុទុតាចេតសិក

☞ អប្បដិឃាតបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនចង្អៀតចង្អល់ (មិនចងអាឃាត) ជាកិច្ច

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តមុទុតាចេតសិក

☞ ចិត្តបទដ្ឋានា មានចិត្តជាបទដ្ឋាន ។

១៤-កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់កាយកម្មញ្ញតាចេតសិកកាយស្ស កម្មញ្ញភាវោ កាយកម្មញ្ញតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា

កាយកម្មញ្ញតា ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពដែលគួរដល់ការងារនៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយាកម្មញ្ញភាវវូបសមលក្ខណា

មានការស្ងប់នូវភាពមិនគួរដល់នូវការងារនៃកាយជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយាកម្មញ្ញភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាពមិនគួរដល់ការងារជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយាករណសម្បត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការសមគួរដល់ព្រមក្នុងការធ្វើនៃកាយជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់កាយកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយបទដ្ឋានា មានកាយជាហេតុជិត ។

១៥-ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

-

☞ វចនត្ថរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក *ចិត្តស្ស កម្មញ្ញភាវោ ចិត្តកម្មញ្ញតា* ប្រែថា

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ចិត្តកម្ម

ញ្ញតា ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពដែលគួរដល់ការងារនៃចិត្ត ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តាកម្មញ្ញភាវវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នូវភាពមិនគួរដល់ការងារនៃចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តាកម្មញ្ញភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាពមិនគួរដល់ការងារនៃចិត្តជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តារម្មណករណសម្បត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានា

មានការដល់ព្រមក្នុងការធ្វើនៃចិត្តមានអារម្មណ៍សមគួរដល់ការងារជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តបទដ្ឋានា មាននាមខន្ធ ៤ ជាហេតុជិត ។

១៦-កាយបាគុញ្ញតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់កាយបាគុញ្ញតាចេតសិកកាយស្ស បាគុញ្ញភាវោ កាយបាគុញ្ញតា ប្រែថា

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា

កាយបាគុញ្ញតា ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពឈ្លាសស្រួលស្រាលនៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់កាយបាគុញ្ញតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយគេលញ្ញវូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នូវការអាពាធនៃកាយជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយគេលញ្ញនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវការអាពាធនៃកាយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយនិរាទីនវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការប្រាសចាកនូវទោសនៃកាយជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយបទដ្ឋានា មានកាយជាហេតុជិត ។

-

១៧. ចិត្តបាគុញ្ញតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ចិត្តបាគុញ្ញតាចេតសិកចិត្តស្ស បាគុញ្ញភាវោ ចិត្តបាគុញ្ញតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះ ចិត្តបាគុញ្ញតា ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពឈ្លាសស្រួលស្រាលនៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់ចិត្តបាគុញ្ញតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តគេលញ្ញរូបសមលក្ខណា មានការស្ងប់នូវភាពអាពាធនៃចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តគេលញ្ញនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាពអាពាធនៃចិត្តជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តនិរាទីវបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការប្រាសចាកនូវទោសនៃចិត្តជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ ចិត្តបទដ្ឋានា មាននាមខន្ធ ៤ ជាហេតុជិត ។

១៨. កាយុជុកតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់កាយុជុកតាចេតសិកកាយស្ស ឧជុកភាវោ កាយុជុកតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា កាយុជុកតា

ព្រោះមានវចនត្ថថា ភាពស្មោះត្រង់នៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់កាយុជុកតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយុជុកភាវលក្ខណា មានភាពស្មោះត្រង់នៃកាយជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយកុដិលភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាពវៀចវេរនៃកាយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយាជិម្ហតា បច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពស្មោះត្រង់នៃកាយជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តកម្មញ្ញតាចេតសិក

☞ កាយបទដ្ឋានា មានកាយជាហេតុជិត ។

១៩. ចិត្តុជុកតាចេតសិក

-

☞ វចនត្ថរបស់ចិត្តុជុកតាចេតសិកចិត្តស្ស ឧជុកភាវោ ចិត្តុជុកតា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា ចិត្តុជុកតា ព្រោះ មានវចនត្ថថា ភាពស្មោះត្រង់នៃកាយ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ចិត្តុជុកតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ចិត្តុជុកតាចេតសិក

☞ ចិត្តុជុកភាវលក្ខណា មានភាពស្មោះត្រង់នៃចិត្តជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ចិត្តុជុកតាចេតសិក

☞ ចិត្តកុដិលភាវនិម្មទ្ទនរសា មានការកំចាត់បង់នូវភាពវៀចវេរនៃចិត្តជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ចិត្តុជុកតាចេតសិក

☞ ចិត្តាជិម្ហតា បច្ចុប្បដ្ឋានា មានភាពស្មោះត្រង់នៃចិត្តជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ចិត្តុជុកតាចេតសិក

☞ ចិត្តបទដ្ឋានា មាននាមខន្ធ ៤ ជាហេតុជិត ។

បាលីសំរាប់សូត្ររាប់ឈ្មោះសោភណសាធារណចេតសិក ១៩

សទ្ធា សតិ ហិរិ ឱត្តប្បំ អលោភោ អទោសោ តត្រមជ្ឈត្តតា កាយបស្សទ្ធិ ចិត្តបស្សទ្ធិ កាយលហុតា ចិត្តលហុតា កាយមុទុតា ចិត្តមុទុតា កាយកម្មញ្ញតា ចិត្តកម្មញ្ញតា កាយបាគុញ្ញតា ចិត្តបាគុញ្ញតា កាយុជុកតា ចិត្តុជុកតា ចេតិ ឯកូនវីសតីមេ ចេតសិកា សោភណសាធារណា នាម ប្រែថា ចេតសិកទាំងឡាយ ១៩ នេះគឺ សទ្ធា១ សតិ១ ហិរិ១ ឱត្តប្ប១ អលោភៈ១ អទោសៈ១ តត្រមជ្ឈត្តតា១កាយបស្សទ្ធិ១ ចិត្តបស្សទ្ធិ១ កាយលហុតា១ ចិត្តលហុតា១ កាយមុទុតា១ ចិត្តមុទុតា១ កាយកម្មញ្ញតា១ ចិត្តកម្មញ្ញតា១ កាយបាគុញ្ញតា១ ចិត្តបាគុញ្ញតា១ កាយុជុកតា១ ចិត្តុជុកតា១ ឈ្មោះថា សោភណសាធារណ ។

អធិប្បាយអំពីវិរតិចេតសិក

១.សម្មាវាចាចេតសិក

-

☞ វចនត្ថរបស់សម្មាវាចាចេតសិក *សម្មាវទន្តិ ឯតាយាតិ សម្មាវាចា* ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា សម្មាវាចា ព្រោះមានវចនត្ថថា ជាគ្រឿងពោលដោយប្រពៃនៃសត្វទាំងឡាយ ។ ចេតសិកនេះគឺសំដៅដល់ការតាំងចិត្តមិនពោលនូវអំពើអាក្រក់ដោយផ្លូវវាចា ពោលគឺ វចីទុច្ចរិតទាំង ៤ គឺ

១-ការមិនពោលពាក្យកុហក

២-ការមិននិយាយញុះញង់

៣-ការមិននិយាយពាក្យអាក្រក់ គ្រោតគ្រាត

៤-ការមិននិយាយពាក្យឥតប្រយោជន៍ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់សម្មាវាចាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់សម្មាវាចាចេតសិក

☞ វចីទុច្ចរិតវត្ថូនំ អវីតិក្កមលក្ខណា មានការមិនល្មើសនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃវចីទុច្ចរិតជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់សម្មាវាចាចេតសិក

☞ វចីទុច្ចរិតវត្ថុតោ សង្កោចនរសា មានការប្រាសចាកអំពីវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃវចីទុច្ចរិតជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់សម្មាវាចាចេតសិក

☞ តស្ស អក្រិយបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនប្រព្រឹត្តនូវវចីទុច្ចរិតនោះជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់សម្មាវាចាចេតសិក

☞ សទ្ធាហិរោត្តប្បាប្បិច្ឆតាទិគុណបទដ្ឋានា មានគុណគឺ សទ្ធា ហិរិ ឱត្តប្បៈ និងសេចក្តីប្រាថ្នាតិចជាដើមជាហេតុជិត ។

២_សម្មាកម្មន្តចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់សម្មាកម្មន្តៈចេតសិកសម្មា បវត្តោ កម្មន្តោ សម្មាកម្មន្តោ ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា សម្មាកម្មន្តៈព្រោះមានវចនត្ថថា ការងារដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយប្រពៃនៃសត្វទាំងឡាយ ។ ចេតសិកនេះគឺសំដៅដល់-ចេតនានៃការតាំងចិត្តវៀរចាកនូវអំពើអាក្រក់ដោយកាយពោលគឺ កាយទុច្ចរិតទាំង ៣ គឺ

១-មិនសម្លាប់សត្វ

-

២-ការមិនលួច

៣-កាមិនប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាមទាំងឡាយ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់សម្មាកម្មន្តចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់សម្មាកម្មន្តៈចេតសិក

☞ កាយទុច្ចរិតវត្ថុនំ អវីតិក្កមលក្ខណោ

មានការមិនល្មើសកន្លងនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិតជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់សម្មាកម្មន្តៈចេតសិក

☞ កាយទុច្ចរិតវត្ថុតោ សង្កោចនរសោ

មានការប្រាសចាកនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិតជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់សម្មាកម្មន្តៈចេតសិក

☞ តស្ស អក្រិយបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការមិនប្រព្រឹត្តនូវកាយទុច្ចរិតនោះជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់សម្មាកម្មន្តៈចេតសិក

☞ សទ្ធាហិរោត្តប្បាប្បិច្ឆតាទិគុណបទដ្ឋានោ មានគុណគឺ សទ្ធា ហិរិ ឱត្តប្បៈ សេចក្តីប្រាថ្នាតិចជាដើមជាហេតុជិត ។

៣-សម្មាអាជីវចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់សម្មាអាជីវៈចេតសិក សម្មា អាជីវន្តិ ឯតេនាតិ សម្មាអាជីវោ ប្រែថា ជាគ្រឿងទ្រទ្រង់មុខរបរដោយ

ប្រពៃនៃសត្វទាំងឡាយ ។ ចេតសិកនេះគឺបានដល់ការវៀរចាកការចិញ្ចឹមជីវិតខុសពោលគឺ មិច្ឆាជីវៈ ។ សម្មាអាជីវៈ-

មាន ៧ យ៉ាងគឺ

១-វៀរចាកកាយទុច្ចរិត ៣

២-វៀរចាកវចីទុច្ចរិត ៤ ។

លក្ខណាទិចតុករបស់សម្មាអាជីវចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់សម្មាអាជីវៈចេតសិក

☞ តិវិធកាយទុច្ចរិតចតុព្វិធវចីទុច្ចរិតវត្ថូនំ អវីតិក្កលក្ខណោ

មានការមិនល្មើសកន្លងនូវវត្ថុដែលជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិត

-

៣ និង វចីទុច្ចរិត ៤ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់សម្មាអាជីវៈចេតសិក

☞ *តេសំ វត្ថុតោ សង្កោចនរសោ* មានការវៀរចាកនូវវត្ថុជាទីតាំងនៃកាយទុច្ចរិត ៣និងវចីទុច្ចរិត ៤ជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់សម្មាអាជីវៈចេតសិក

☞ តេសំ ទុច្ចរិតានំ អក្រិយបច្ចុប្បដ្ឋានោ មានការមិនធ្វើនូវទុច្ចរិតទាំងឡាយនោះជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់សម្មាអាជីវៈចេតសិក

☞ សទ្ធាហិរោត្តប្បាប្បិច្ឆាទិគុណបទដ្ឋានោ មានគុណគឺ សទ្ធា ហិរិ ឱត្តប្បៈ សេចក្តីប្រាថ្នាតិចជាដើមជាហេតុជិត ។

សេចក្តីពន្យល់

ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា វិរតិ នោះពោលគឺការមិនធ្វើនូវអំពើបាបទាំងពួង ។ វិរតិនោះមាន ៣ ប្រភេទគឺ

១-សម្បត្តវិរតិ

២-សមាទានវិរតិ

៣-សមុច្ឆេទវិរតិ

សម្បត្តិវិរតិ

សម្បត្តិវិរតិបានដល់ការវៀរចាកបាបដោយអធ្យាស្រ័យរបស់ខ្លួន គឺជាអ្នកមិនសមាទានសិក្ខាបទទាំងឡាយ- បានពិចារណាដល់ការកើត និងការវិនាស និងពាហុសច្ចៈជាដើមរបស់ខ្លួនហើយក៏មិនប្រព្រឹត្តល្មើសនូវវត្ថុដែលជាទីតាំង នៃអំពើបាបដែលប្រាកដដល់ព្រមចំពោះមុខ ។

សមាទានវិរតិ

សមាទានវិរតិបានដល់ការវៀរចាកបាបដោយសមាទាននូវសិក្ខាបទទាំងឡាយក្នុងវេលាសមាទាននោះ និងក្នុង កាលអស់មួយជីវិត តរៀងទៅរបស់ខ្លួន ។

សមុច្ឆេទវិរតិ

-

សមុច្ឆេទវិរតិបានដល់ការវៀរចាកបាបដោយការកាត់ផ្តាច់ ដោយអរិយមគ្គ គឺវិរតិដែលសម្បយុត្តជាមួយ អរិយមគ្គ ។ កាលណាសមុច្ឆេទវិរតិកើតឡើងហើយ ចិត្តរបស់ព្រះអរិយបុគ្គលទាំងឡាយលោកមិនដែលមានគំនិតគិតថា យើងនឹងសម្លាប់សត្វ ឬបៀតបៀននូវសត្វទាំងឡាយឡើយ ។

បាលីសំរាប់សូត្ររាប់ឈ្មោះវិរតិចេតសិក

សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ ចេតិ តិស្សោ វិរតិយោ នាម ប្រែថា ចេតសិក ៣ គឺសម្មាវាចា១ សម្មាកម្មន្តៈ១ សម្មាអាជីវៈ១ ឈ្មោះថា វិរតិចេតសិក ។

អធិប្បាយអំពីអប្បមញ្ញាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់អប្បមញ្ញាចេតសិក អប្បមានេសុ សត្តេសុ ភវតីតិ អប្បមញ្ញា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា អប្បមញ្ញា ព្រោះមានវចនត្ថថា រមែងផ្សាយទៅក្នុងសត្វទាំងឡាយមិនមានប្រមាណកំណត់ ។ មាន ២ គឺ ៈ-

១.ករុណាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់ករុណាចេតសិក បរទុក្ខេ សតិ សាធូនំ ហទយកម្បនំ ករោតីតិ ករុណា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះ ថា ករុណា ព្រោះមានវចនត្ថថា រមែងធ្វើនូវសន្តានចិត្តរបស់សប្បុរសទាំងឡាយឱ្យញាប់ញ័រនៅស្ងៀមមិនបានគឺមានការ អាណិតអាសូរ កាលបើសត្វដ៏ទៃបាននូវសេចក្តីទុក្ខ ។ ឬថា កិណាតិ បរទុក្ខំ ហឹសតិ វិនាសេតីតិ ករុណា ប្រែថា ធម្មជាតិ ដែលបានឈ្មោះថា ករុណា ព្រោះមានវចនត្ថថា រមែងបៀត គឺថាបំបាត់នូវសេចក្តីទុក្ខរបស់សត្វដ៏ទៃ ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់ករុណាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់ករុណាចេតសិក

-

☞ បរទុក្ខាបនយនាការប្បវត្តិលក្ខណា មានការប្រព្រឹត្តទៅនៃកាយ វាចា ចិត្តដើម្បីបំបាត់ទុក្ខរបស់អ្នកដ៏ទៃជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់ករុណាចេតសិក

☞ បរទុក្ខាសហនរសា មានការអត់ទ្រាំមិនបានទូវសេចក្តីទុក្ខរបស់សត្វជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់ករុណាចេតសិក

☞ អវិហឹសាបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនបៀតបៀនជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់ករុណាចេតសិក

☞ ទុក្ខាភិភូតានំ អនាថភាវទស្សនបទដ្ឋានា មានការពិចារណាឃើញនូវបុគ្គលដែលធ្លាក់ក្នុងសេចក្តីទុក្ខគ្មាន

ទីពឹងជាហេតុជិត ។

២-មុទិតាចេតសិក

☞ វចនត្ថរបស់មុទិតាចេតសិក មោទន្តិ ឯតាយាតិ មុទិតា ប្រែថា បុគ្គលរមែងត្រេកអរីករាយក្នុងសេចក្តីសុខក្នុង សម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់នៃអ្នកដ៏ទៃដូច្នេះធម្មជាតិនោះព្រោះហេតុនោះធម្មជាតិនោះឈ្មោះថា មុទិតា ។

លក្ខណាទិចតុករបស់មុទិតាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់មុទិតាចេតសិក

☞ បមោទនលក្ខណា មានការត្រេកអរក្នុងគុណគឺសេចក្តីល្អរបស់អ្នកដទៃជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់មុទិតាចេតសិក

☞ អនិស្សាយនរសា មានការមិនច្រណែនជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់មុទិតាចេតសិក

☞ អរតិឃាតបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការពិឃាតទំលាយនូវសេចក្តីច្រណែនជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់មុទិតាចេតសិក

☞ បរសម្បត្តិទស្សនបទដ្ឋានា មានការឃើញនូវសេចក្តីចំរើនដោយគុណគឺសេចក្តីល្អរបស់អ្នកដ៏ទៃជាហេតុជិត ។

អធិប្បាយអំពីបញ្ញិន្ទ្រិយចេតសិក

បញ្ញាចេតសិក

-

☞វចនត្ថរបស់បញ្ញាចេតសិក បជានាតីតិ បញ្ញា ប្រែថា ធម្មជាតិដែលបានឈ្មោះថា បញ្ញាព្រោះមានវចនត្ថថា រមែងដឹងទូទៅ ។ បញ្ញានេះគឺលោកសំដៅយកការដឹងច្បាស់នូវអរិយសច្ចៈព្រោះអត្ថរបស់បញ្ញាស័ព្ទនេះគឺលោកសំដៅយកនូវការដឹងនូវសភាពប្រែប្រួលនៃសង្ខារធម៌ជាដើម ។

លក្ខណាទិចតុក្ករបស់បញ្ញាចេតសិក

-លក្ខណៈរបស់បញ្ញាចេតសិក

☞ធម្មសភាវប្បដិវេធលក្ខណា មានការចាក់ធ្លុះនូវសភាវធម៌ជាលក្ខណៈ

-កិច្ចរបស់បញ្ញាចេតសិក

☞សភាវបដិច្ឆាទនមោហន្ធការវិទ្ធំសនរសាមានការកំចាត់នូវភាពងងឹតគឺមោហៈចេញដែលបិទបាំងនូវសភាវៈលក្ខណៈ
នៃធម៌ទាំងឡាយជាកិច្ច

-ផល ឬអាការៈប្រាកដរបស់បញ្ញាចេតសិក

☞អសម្មោហបច្ចុប្បដ្ឋានា មានការមិនវង្វេងជាផល

-ហេតុ ឬបទដ្ឋានរបស់បញ្ញាចេតសិក

☞សមាធិបទដ្ឋានា មានសមាធិជាហេតុជិត ។

តេរសញ្ញសមានា ច ចុទ្ទសាកុសលា តថា
សោភណា បញ្ចវីសាតិ ទ្វិបញ្ញាស បវុច្ចរេ ។

ប្រែថា អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ អកុសលចេតសិក ១៤ សោភណចេតសិក ២៥ រួមមកចេតសិកមាន ៥២ ប៉ុណ្ណោះ ។

ចេតសិក ៥២ដែលបណ្ឌិតបានពោលទុកមានប្រការៈយ៉ាងនេះឯង ។

សំដែងអំពីសម្បយោគន័យ

គាថាសង្គហៈសំដែងទុកថា

តេសំ ចិត្តវិយុត្តានំ យថាយោគមិតោ បរំ
ចិត្តុប្បាទេសុ បច្ចេកំ សម្បយោគោ បវុច្ចតិ ។

-

ប្រែថា ការប្រកបព្រមដោយចេតសិកទាំងឡាយ ដែលជាធម្មជាតិ មិនប្រាសចាកអំពីចិត្ត ដែលខ្ញុំ (ព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យ)

នឹងពោលក្នុងចិត្តុប្បាទទាំងឡាយដែលផ្សេង ៗគ្នា ដោយសមគួរតាមការប្រកបដូចតទៅនេះ

ចិត្តនិងចេតសិកដែលប្រកបរួមគ្នាមិនដាច់គឺថាមិនប្រាស់ចាកអំពីគ្នា ហៅថា សម្បយុត្ត ។ លោកសំដែងទុកថា ៖-

សត្ត សព្វត្ថ យុជ្ជន្តិ យថាយោគំ បកិណ្ណកា

ចុទ្ទសាកុសលេស្វេវ សោភណេស្វេវ សោភណា

ប្រែថា សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ នោះប្រកបចូលក្នុងចិត្តទាំងអស់មិនមានវៀរឡើយ បកិណ្ណកចេតសិក ៦នោះ ឱ្យ

ប្រកបចូលក្នុងចិត្តដែលគួរប្រកប អកុសលចេតសិក ១៤ នោះឱ្យប្រកបចូលក្នុងអកុសលចិត្តទាំង ១២ សោភណចេតសិក

២៥ ឱ្យប្រកបចូលក្នុងសោភណចិត្ត ៥៩ ចិត្ត ៩១ ។

អធិប្បាយអំពីការប្រកបរបស់ចេតសិកជាមួយនឹងចិត្ត

សម្បយោគនេះមាន ៤ពួកគឺសព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ មានសម្បយោគ ១ ពួកបកិណ្ណកចេតសិកមានសម្បយោគ ៦

ពួកសោភនចេតសិកមានសម្បយោគ ។ បណ្តាសម្បយោគទាំង

៤នេះលោកសំដែងសម្បយោគសព្វចិត្តសាធារណ ចេតសិកទុកជាមុនដូចតទៅនេះ

☞ **សព្វចិត្តសាធារណា តាវ សត្តិមេ ចេតសិកា សព្វេសុបិ ឯកូនគវុតិ ចិត្តុប្បាទេសុ លព្ភន្តិ** ប្រែថា សព្វចិត្តសាធារណចេតសិក ៧ សម្បយោគ ១ ពួកនោះគឺ (ផស្សៈ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយៈ មនសិការៈ ចេតសិក ៧នេះកើតក្នុងចិត្ត ៨៩ ឬចិត្ត ១២១ ។

(ចប់សម្បយោគសព្វចិត្តសាធារណៈ ៧)

☞ បកិណ្ណកចេតសិក ៦ មានសម្បយេគ ៦ គឺ ៖-

១-បកិណ្ណកេសុ បន វិតក្កោ តាវ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវិជ្ជិតកាមាវចរចិត្តេសុ ចេវ ឯកាទសសុ បឋមជ្ឈានចិត្តេសុ ចាតិ បញ្ច

បញ្ញាសចិត្តេសុ ប្រែថា បណ្តាបកិណ្ណកចេតសិកទាំងឡាយ ចំនែកវិតក្កចេតសិក កើតក្នុងចិត្ត ៥៥គឺ កាមាវចរចិត្ត ៥៤

-

វៀរតែបញ្ចវិញ្ញាណ ១០ ចេញសល់នៅ ៤៤ យកបឋមជ្ឈាន ៨ ជា១១ រួមជាចិត្ត ៥៥ ជាទីកើតនៃវិតក្កចេតសិក ។

២-*វិចារោ* បន តេសុ ចេវ ឯកាទសសុ ទុតិយជ្ឈានចិត្តេសុ ចាតិ ឆសដ្ឋីចិត្តេសុ ប្រែថា ចំណែកវិចារចេតសិកកើតក្នុងចិត្ត

៦៦ គឺ ចិត្តដែលវិតក្កចេតសិកកើតនោះ ៥៥ យករូបាវចរទុតិយជ្ឈាន ៣ និងសលាកុត្តរទុតិយជ្ឈាន ៨ ជា ១១ រួមទាំងអស់ ចិត្ត ៦៦ នេះជាទីតាំងកើតវិចារចេតសិក ។

៣-*អធិមោក្ខោ បន ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវិចិកិច្ឆាវជ្ជិតចតត្តេសុ* ប្រែថា អធិមោក្ខចេតសិកកើតនៅក្នុងចិត្ត ៧៨ គឺចិត្ត ៨៩ ដួង

វៀរតែទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ ១០ និងវិចិកិច្ឆា ១ចេញនៅសល់ចិត្ត ៧៨ ដួងដែលជាទីកើតរបស់អធិមោក្ខចេតសិក ។

៤-*វីរិយំ* បន បញ្ចទ្វារាវជ្ជនទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណសម្បដិច្ឆន្នសន្តីរណាវជ្ជិតចិត្តេសុ ប្រែថា ចំណែកវីរិយចេតសិកកើតក្នុងចិត្ត ៧៣

គឺចិត្ត ៨៩ ដួងវៀរតែបញ្ចទ្វារាវជ្ជនចិត្ត ១ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណចិត្ត ១០ សម្បដិច្ឆន្នចិត្ត ២ សន្តីរណចិត្ត ៣ នៅសល់ចិត្ត ៧៣ដួង ដែលជាទីកើតរបស់វីរិយចេតសិក ។

៥-បីតី ទោមនស្សុបេក្ខាសហគតកាយវិញ្ញាណចតុត្ថជ្ឈានវជ្ជិតចិត្តេសុ ប្រែថា បីតិចេតសិកកើតក្នុងចិត្ត ៥១ គឺចិត្តពិស្តារ

មាន ១២១ដួងវៀរតែទោមនស្ស ២ ឧបេក្ខា ៥៥ កាយវិញ្ញាណ ២ ចតុត្ថជ្ឈាន ១១ ចិត្តដែលនៅសល់ក្រៅអំពីនេះជាទី

កើតរបស់បីតីចេតសិក ។

៦-ឆន្ទោ អហេតុកមោមូហវជ្ជិតចិត្តេសុ ប្រែថា ឆន្ទចេតសិកកើតក្នុងចិត្ត ៦៩ គឺក្នុងចំណោមចិត្ត ៨៩ ដួងវៀរតែចិត្ត ២០ ដួងចេញចិត្ត ២០នោះគឺអហេតុកចិត្ត ១៨ មោហមូលចិត្ត ២ នៅសល់ក្រៅអំពីនេះជាតាំងកើតរបស់ឆន្ទចេតសិក ។

លោកសំដែងជាគាថាសង្គហៈទុកថា

ឆសដ្ឋិ បញ្ចបញ្ញាស ឯកាទស ច សោឡស

សត្តតិ វិសតិ ចេវ បកិណ្ណកវិវជ្ជិតា ។

បញ្ចបញ្ញាស ឆសដ្ឋ្យ- ដ្ឋសត្តតិ តិសត្តតិ

-

ឯកបញ្ញាស ចេកូន- សត្តតីស បកិណ្ណកា ។

បានសេចក្តីថា ចិត្តទាំងឡាយ ៦៦ ផង ៥៥ ផង ១១ ផង ១៦ ផង ៧០ ផង ២០ ផង វៀរចាកបកិណ្ណកចេតសិកដោយលំដាប់គ្នា ។ ចិត្តទាំងឡាយ ៥៥ ផង ៦៦ ផង ៧៨ ផង ៧៣ ផង ៥១ផង ៦៩ ផង ប្រកបដោយបកិណ្ណកចេតសិកដោយលំដាប់ៗគ្នា ។ មានសេចក្តីអធិប្បាយក្នុងគាថាទាំង ២ នោះថា វិតក្កចេតសិកវៀវ- ចាកចិត្ត ៦៦ កើតក្នុងចិត្ត ៥៥ វិចារចេតសិក វៀរចាកចិត្ត ៥៥ កើតក្នុងចិត្ត ៦៦ អធិមោក្ខចេតសិក វៀរចាកចិត្ត ១១ កើតក្នុងចិត្ត ៧៨ វីរិយចេតសិក វៀរចាកចិត្ត ១៦ កើតក្នុងចិត្ត ៧៣ បីតិចេតសិក វៀរចាកចិត្ត ៧០ កើតក្នុង ៥១ ឆន្ទចេតសិក វៀរចាកចិត្ត ២០ កើតក្នុងចិត្ត៦៩ ។

(ចប់សម្បយោគបកិណ្ណកចេតសិក ៦)

☞ អកុសលចេតសិក ១៤ មានសម្បយោគ ៧ គឺ ៖-

១-អកុសលេសុ បន មោហោ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ ឧទ្ធច្ចញ្ចាតិ ចត្តារោមេ ចេតសិកា សព្វាកុសលសាធារណា នាម សព្វេសុបិ ទ្វាទសាកុសលេសុ លព្ភន្តិ ប្រែថា បណ្តាអកុសលចេតសិកទាំងឡាយ គឺ មោហៈ អហិរិកៈ អនោត្តប្បៈ ឧទ្ធច្ចៈ ទាំង ៤ នេះជាអកុសលសាធារណចេតសិក (ព្រោះកើតទូទៅក្នុងអកុសលចិត្តទាំង ១២ ដួង) ។

២-លោភោ អដ្ឋសុ លោភសហគតចិត្តេស្វេវ លព្ភតិ ប្រែថា លោភចេតសិក កើតក្នុងលោភៈមូលចិត្ត ៨ ដួង ។

៣-ទិដ្ឋិ ចតូសុ ទិដ្ឋគតសម្បយុត្តេសុ ប្រែថា ទិដ្ឋិកើតក្នុងលោភចិត្តទិដ្ឋិសម្បយុត្ត ៤ ដួង ។

៤-មានោ ចតូសុ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តេសុ ប្រែថា មានចេតសិក កើតក្នុងលោភចិត្តទិដ្ឋិវិប្បយុត្ត ៤ ដួង ។

៥-ទោសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចញ្ចាតិ ទ្វីសុ បដិឃចិត្តេសុ ប្រែថា ទោសចេតសិក ១ ឥស្សាចេតសិក ១ មច្ឆរិយចេតសិក ១ កុក្កុច្ចចេតសិក ១ ទាំង ៤នេះកើតក្នុងទោសចិត្តបដិឃសម្បយុត្ត ទាំង ២ ដួង ។

៦-ថីនមិទ្ធំ បញ្ចសុ សសង្ខារិកចិត្តេសុ ប្រែថា ថីនចេតសិក និង មិទ្ធចេតសិកទាំង ២ នេះកើតក្នុងសសង្ខារិកចិត្តទាំង ៥។

៧-វិចិកិច្ឆា វិចិកិច្ឆាសហគតចិត្តេយេវ លព្ភតិ ប្រែថា វិចិកិច្ឆាចេតសិក កើតក្នុងចិត្តដែលជាវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ។

-

លោកព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យសំដែងជាគាថាសង្គហៈទុកថា ៖-

សព្វាបុញ្ញេសុ ចត្តារោ លោភមូលេ តយោ កតា

ទោសមូលេសុ ចត្តារោ សសង្ខារេ ទ្វយន្តថា ។

វិចិកិច្ឆា វិចិកិច្ឆា ចិត្តេ ចាតិ ចតុទ្ទស

ទ្វាទសាកុសលេស្វេវ សម្បយុជ្ជន្តិ បញ្ចធា ។

ប្រែថា អកុសលចេតសិកតទាំង ១៤ ប្រកបចូលក្នុងអកុសលចិត្តទាំង ១២ ដួងហើយលោកចាត់ជា ៥ ឋាន ដូច្នេះគឺ

អកុសលចេតសិក កើតក្នុងអកុសលចិត្តទាំង ១២ ។

(ចប់សម្បយោគអកុសលចេតសិក ១៤)

☞ សោភណចេតសិក ២៥ មានសម្បយោគ ៤ គឺ ៖-

១-សោភណេសុ បន សោភណសាធារណា តាវ ឯកូនវីសតិ ចេតសិកា សព្វេសុបិ ឯកូនសដ្ឋីសោភណចិត្តេសុ សម្បយុជ្ជន្តិ

ប្រែថា បណ្តាសោភណចេតសិកទាំងឡាយ ចំណែកសោភណសាធារណចេតសិក ១៩ កើតក្នុងសោភណចិត្ត ៥៩ ។

២-វិរតិយោ បន តិស្សោបិ អដ្ឋសុ លោកុត្តរចិត្តេសុ សព្វថាបិ និយតា ឯកតោ វ លព្ភន្តិ ។ លោកិយេសុ បន កាមាវចរ

កុសលេស្វេវ កទាចិ សន្ទិស្សន្តិ វិសុំ វិសុំ ប្រែថា ចំណែក វិរតិចេតសិក ៣ ដួងកើតនៅក្នុងលោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង ។ ម្យ៉ាង ទៀតក៏រមែងកើតមានក្នុងកាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ ដួង ប៉ុន្តែកើតមានបានតែម្តងម្កាលប៉ុណ្ណោះព្រោះមានអារម្មណ៍ផ្សេងៗ

គ្នាដូច្នេះហើយទើបកើតរួមគ្នាសិន។

៣-អប្បមញ្ញាយោ បន ទ្វាទសសុ បញ្ចមជ្ឈានវជ្ជិតមហគ្គតចិត្តេសុ ចេវ កាមាវចរកុសលេសុ ច សហេតុកកាមាវចរក្រិ

យាចិត្តេសុ ចាតិ អដ្ឋវីសតិចិត្តេស្វេវ កទាចិ នានា ហុត្វា ជាយន្តិ ។ ប្រែថា ចំណែកអប្បមញ្ញាចេតសិក ២ ដួងកើតក្នុងចិត្ត

-

២៨ គឺ កាមាវចរកុសលចិត្ត ៨ ដួង កាមាវចរកិរិយាចិត្ត ៨ នៅក្នុងមហគ្គតចិត្ត ១៥ វៀរបញ្ចមជ្ឈានចិត្ត ៣ ដួង(ដូច្នេះគឺ
កើតនៅមហគ្គតចិត្តមានតែ ១២ ដួង) រួមមកចិត្ត ២៨ ដួងនេះជាទីកើតរបស់អប្បមញ្ញាចេតសិក ។

៤-បញ្ញា បន ទ្វាទសសុ ញាណសម្បយុត្តកាមាវចរចិត្តេសុ ចេវ សព្វេសុបិ បញ្ចត្តឹសមហគ្គតលោកុត្តរចិត្តេសុ ចាតិ សត្ត-ចត្តាឡីសចិត្តេសុ សម្បយោគំ គច្ឆតិ ។ ប្រែថា ចំណែក បញ្ញាចេតសិក កើតក្នុងចិត្ត ៤៧ ដួង គឺ កាមាវចរញាណសម្ប-
យុត្ត ១២ ដួង មហគ្គតចិត្ត ២៧ ដួង លោកុត្តរចិត្ត ៨ ដួង រួមមកត្រូវជាចិត្ត៤៧ ដួងដែលជាទីកើតរបស់បញ្ញាចេតសិក ។

លោកព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យអ្នករចនាអភិធម្មត្ថសង្គហបករណ៍នេះបានសំដែងជាគាថាសង្គហៈទុកថាៈ-

ឯកូនវីសតិ ធម្មា **ជាយន្តេកូនសដ្ឋិយំ**
តយោ សោឡសចិត្តេសុ **អដ្ឋវីសតិយំ ទ្វយំ** ។
បញ្ញា បកាសិតា សត្ត **ចត្តាឡីសវិធេសុបិ**
សម្បយុត្តា ចតុធេវំ **សោភណេស្វេវ សោភណា** ។

ប្រែថា សោភណចេតសិក ១៩ កើតក្នុងចិត្ត ៥៩ វិរតិចេតសិក ៣ កើតក្នុងចិត្ត ១៦ អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ កើតក្នុងចិត្ត ២៨ ។ បញ្ញាចេតសិក កើតក្នុងចិត្ត ៤៧ សោភណចេតសិកទាំងឡាយកើតនៅក្នុងសោភណចិត្ត ប្រកបព្រមហើយដោយ
ប្រការៈ ៤ យ៉ាងដូចន័យដែលបានពោលមកនេះឯង ។

(ចប់សម្បយោគសោភណចេតសិក ២៥)

សំដែងអំពីយោគីចេតសិក

យោគីចេតសិកមាន ២ ប្រការគឺ អនិយតយោគីចេតសិក ១ និង និយតយោគីចេតសិក ១ ។ អនិយតយោគី-
ចេតសិកនោះ ជួនកាលកើតរួមជាមួយគ្នា ជួនកាលកើតផ្សេងគ្នាមិនទៀងទាត់ទេ ដោយហេតុនេះហើយទើបលោកហៅ
ថាឈ្មោះ *អនិយតយោគីចេតសិក* មាន ១១ ដូចដែលលោកព្រះអនុរុទ្ធាចារ្យបានសំដែងទុកថាៈ-

-

ឥស្សាមច្ឆេរកុក្កុច្ច- វិរតិករុណាទយោ

នានា កទាចិ មានោ ច ថីនមិទ្ធំ តថា សហ ។

ប្រែថា ចេតសិកដែលមានឈ្មោះថា ឥស្សា ១ មច្ឆរិយៈ ១ កុក្កុច្ចៈ១ សម្មាវាចា ១ សម្មាកម្មន្តៈ១ សម្មាអាជីវៈ១ ករុណា១ មុទុតា ១ មានៈ១ ថីនៈ១ មិទ្ធៈ១ រួមមកត្រូវជា ១១ ឈ្មោះ *អនិយតយោគីចេតសិក* ។

ចេតសិកមួយពួកទៀតរមែងកើតឡើងទៀងជាមួយគ្នាចេតសិកពួកនោះឈ្មោះថា *និយតយោគីចេតសិក* មាន

ចំនួន ៤១ គឺលោកកំណត់ទុកថា ចេតសិកឯណានីមួយដែលនៅក្រៅពីចេតសិក ១១ដែលជាអនិយតយោគីចេតសិកនោះ

ចេញលោកហៅឈ្មោះថា **និយតយោគីចេតសិក** ។

(ចប់យោគីចេតសិក ២ ពួក)

សំដែងអំពីសង្គហៈន័យរបស់ចេតសិក ៥២

ការរួបរួម ឬ ការសង្គ្រោះគឺការរាប់ដួងរបស់ចិត្តនីមួយៗ ដែលចេតសិកកើតរួមជាមួយដើម្បីឱ្យដឹងថា តើចិត្ត-

នោះៗ មានចេតសិកអ្វីខ្លះកើតរួមជាមួយ ដោយន័យដូច្នេះលោកកំណត់ឈ្មោះសង្គហៈ ។ សង្គហៈនោះមាន ៥ ប្រការគឺ

អនុត្តរសង្គហៈ១ មហគ្គតសង្គហៈ១ សោភណសង្គហៈ១ អកុសលសង្គហៈ១ អហេតុកសង្គហៈ១ ។

☞ អនុត្តរសង្គហៈចែកចេញជា ៥ គឺ ៖-

១-បឋមជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៨ គឺមាន មគ្គ ៤ និង ផល៤ រួមមកត្រូវជា ៨ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៦ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ និង សោភណចេតសិក ២៥ដកតែ អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ចេញ នៅសល់ ២៣ ដូច្នេះរួមមក ត្រូវជា ៣៦ ។

២-ទុតិយជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៨ គឺមាន មគ្គ ៤ ផល ៤រួមមកត្រូវជា ៨ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៥ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ វៀរតែវិតក្កចេតសិក ១ដួងចេញនៅសល់ ១២សោភណចេតសិក ២៥ វៀរតែអប្បមញ្ញា-

ចេតសិក ២ដួងនៅសល់ ២៣ ដួង ដូច្នេះរួមមកចេតសិកដែលប្រកបជាមួយទុតិយជ្ឈានចិត្តមាន ៣៥ ។

-

៣-តតិយជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៨ គឺមគ្គ ៤ ផល៤ រួមគ្នាត្រូវជា ៨ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៤ គឺ អញ្ញសមានា-

ចេតសិក ១៣ ដួងវៀរតែ វិតក្កៈនិងវិចារៈ ២ ដួងនេះចេញនៅសល់ ១១ ដួងនិងសោភណចេតសិក ២៥ដួងដកតែចេតសិក

ចំនួន ២ ដួងគឺអប្បមញ្ញាចេតសិកចេញ ដូច្នេះរួមនៅសល់ចេតសិក ៣៤ ដួងដែលប្រកបជាមួយតតិយជ្ឈានចិត្ត ។

៤-ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៨ គឺ មគ្គ ៤ ផល ៤ រួមគ្នាមកត្រូវជា ៨ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៣ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ វៀរគឺបានន័យដកវិតក្កៈ១វិចារៈ១បីតិ១នៅសល់ ១០ ដួង សោភណចេតសិក ២៥ វៀរគឺដក

អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ ដួងចេញនៅសល់ ២៣ ដូច្នេះចតុត្ថជ្ឈានចិត្តមានចេតសិកកើតរួមជាមួយ ៣៣ ដួង ។

៥-បញ្ចមជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៨ គឺ មគ្គ ៤ ផល ៤រួមគ្នាមកត្រូវជា ៨ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៣ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ដួងវៀរគឺ ដកវិតក្កៈ១ វិចារៈ១បីតិ១ចេញនៅសល់ ១០និងសោភណចេតសិក ២៥វៀរគឺដក

អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ ដួងចេញនៅសល់

២៣ដូច្នេះរួមមកបញ្ចមជ្ឈានចិត្តមានចេតសិកប្រកបជាមួយចំនួន ៣៣ដួង ។

(ចប់អនុត្តរសង្គហ ៥)

☞ មហគ្គតសង្គហៈចែកចេញជា ៥ គឺ ៖-

១-បឋមជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៣ គឺ កុសល ១ វិបាក ១ កិរិយា១រួមមកត្រូវជា ៣មានចេតសិកប្រកបជាមួយចំនួន៣៥

គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ និងសោភណចេតសិក ២៥វៀរគឺដកវិរតិ ៣ដួងចេញនៅសល់ ២២ដួងដូច្នេះបឋមជ្ឈានចិត្ត

មានចេតសិកប្រកបរួមជាមួយចំនួន ៣៥ដួង ។

២-ទុតិយជ្ឈានចិត្តចែកចេញជា ៣គឺ កុសល១ វិបាក១ កិរិយា១ រួមមកត្រូវជា ៣មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៤ដួងគឺ

-

អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ដួងវៀរតែវិតក្កចេតសិក១ដួងចេញនៅសល់ ១២ ដួង និងសោភណចេតសិក២៥ វៀរគឺដកតែ

វិរតិចេតសិក ៣ ដួងចេញ នៅសល់ ២២ដួងដូច្នេះរួមមកទុតិយជ្ឈានចិត្តមានចេតសិកប្រកបជាមួយចំនួន ៣៤ ដួង ។

៣-តតិយជ្ឈានចិត្តចែកជា ៣គឺ កុសល១ វិបាក១ កិរិយា១ រួមមកត្រូវជា៣ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣៣ ដួងគឺ

អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ ដួងវៀរតែវិតក្កៈ១និងវិចារៈ១ចេញនៅសល់ ១១និងសោភណចេតសិក ២៥ វៀរតែវិរតិ-

ចេតសិក ៣ដួងចេញនៅសល់ ២២ ដូច្នេះរួមមកតតិយជ្ឈានចិត្តមានចេតសិកប្រកបជាមួយចំនួន ៣៣ ដួង ។

៤-ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តចែកជា ៣គឺ កុសល១ វិបាក១ កិរិយា១ រួមមកត្រូវជា ៣មានចេតសិកប្រកបជាមួយចំនួន ៣២ ដួងគឺ

អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ ដកតែវិតក្កៈ១វិចារៈ១បីតិ១នៅសល់ ១០ ដួងនិងសោភណចេតសិក ២៥ ដកតែ វិរតិ -ចេតសិក ៣ដួងចេញនៅសល់ ២២ ដួងដូច្នេះរួមមកចតុត្ថជ្ឈានចិត្តមានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣២ ដួង ។

៥-បញ្ចមជ្ឈានចិត្តចែកជា ៣គឺ កុសល១ វិបាក១ កិរិយា១រួមមកត្រូវជា ៣ អរូបជ្ឈាន ១២រួមមកទាំងអស់ត្រូវជា ១៥ មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣០ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ ដកវិតក្កៈ១ វិចារៈ១ បីតិ១នៅសល់ ១០និងសោភណ-

ចេតសិក ២៥ ដកវិរតិចេតសិក ៣ដួងនិងអប្បមញ្ញាចេតសិក ២ដួងចេញ ដូច្នេះបញ្ចមជ្ឈានចិត្តនិងអរូបជ្ឈាន មានចេតសិកប្រកបជាមួយ ៣០ ដួង ។

(ចប់មហគ្គតសង្គហៈ ៥)

សោភណសង្គហៈចែកចេញជា ១២ គឺ កាមាវចរកុសល ៤ កាមាវចរកិរិយា ៤ កាមាវចរវិបាក ៤

កាមាវចរកុសល ៤ គឺបឋមទុក្កៈ ១ ទុតិយទុក្កៈ ១ តតិយទុក្កៈ ១ ចតុត្ថទុក្កៈ ១ ត្រូវជា ៤ទុក្កៈ កាមាវចរវ

កិរិយា និងកាមាវចរវិបាក ក៏ចាត់ចេញជា ៤ចំណែកដូចគ្នាដែរ ដែលហៅថា ទុក្កៈនោះប្រែថាពួក ២គឺចាត់ជាទុក្កៈជាគូរ១

-

នឹងគ្នាទើបហៅថាទុក្កៈក៏នឹងសំដែងកាមាវចរកុសលដែលចាត់ជាទុក្កៈ៧នោះឱ្យឃើញជាបែបយ៉ាងដូច្នេះថាបឋមទុក្កៈនោះ

គឺសោមនស្សសហគតញ្ញាណសម្បយុត្តអសង្ខារិ ១ សសង្ខារិក ១ ។

តតិយទុក្កៈ គឺ ឧបេក្ខាសហគត ញ្ញាណសម្បយុត្ត អសង្ខារិក ១ សសង្ខារិក ១ ។

ចតុត្ថទុក្កៈ គឺ ឧបេក្ខាសហគត ញ្ញាណវិប្បយុត្ត អសង្ខារិក ១ សសង្ខារិក ១ ។

កាមាវចរកិរិយា និង កាមាវចរវិបាក

ក៏ចាត់ទុក្កៈដូច្នេះដូច៧គ្នាប្លែកគ្នាតែគប្បីពិចារណានូវបែបដែលបានធ្វើទុកយ៉ាងនេះ ដូច្នេះចុះ ។

កាមាវចរកុសល ៤សង្គហៈន័យ

១-កុសលបឋមទុក្កៈ មានចេតសិកប្រកប ៣៨គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ សោភណចេតសិក ២៥ ។

២-កុសលទុតិយទុក្កៈ មានចេតសិកប្រកប ៣៧គឺអញ្ញាមានាចេតសិក ១៣ សោភណចេតសិក ២៥វៀរបញ្ញាចេតសិក ១ ចេញដូច្នេះសោភណចេតសិកប្រកបជាមួយមាន ២៤ ។

៣-កុសលតតិយទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៧គឺអញ្ញសមានាចេតសិក ១៣វៀរបីតិចេតសិក ១ចេញនិងសោភណចេត-សិកដូច្នេះរួមមកមានចេតសិកប្រកប ៣៧ ។

៤-កុសលចតុត្ថទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៦គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ វៀរបីតិចេតសិក ១ចេញនិងសោភណចេត-

សិក ២៥វៀរបញ្ញាចេតសិក ១ចេញដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣៦ ។

កាមាវចរកិរិយា ៤សង្គហៈន័យ

១-កិរិយាបឋមទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៥គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ និងសោភណចេតសិក ២៥ វៀរវិរតិចេត

សិក ៣ ចេញដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣៥ ។

២-កិរិយាទុតិយទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៤ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣

និងសោភណចេតសិក ២៥វៀរវិរតិចេត

សិក ៣ចេញ ដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣៤ ។

៣-កិរិយាតតិយទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៤ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣

វៀរបីតិចេតសិក១ចេញ និងសោភណ

-

ចេតសិក ២៥ វៀវវិរតិចេតសិក ៣ចេញ ដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣៤ ។

៤-កិរិយាចតុត្ថទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៣គឺអញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ វៀវបីតិចេតសិក ១ចេញនិងសោភណ-

ចេតសិក ២៥ វៀវវិរតិចេតសិក ៣និងអប្បមញ្ញាចេតសិក១ចេញ ដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣៣

កាមាវចរវិបាក ៤ សង្គហៈន័យ

១-វិបាកបឋមទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣៣គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ និង សោភណចេតសិក ២៥ វៀវវិរតិ ៣ និង

អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ ចេញដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣៣ ។

២-វិបាកទុតិយទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣២ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ និងសោភណចេតសិក ២៥វៀវវិរតិ ៣និង

អប្បមញ្ញា ២ និងបញ្ញាចេតសិក១ចេញ ដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣២ ។

៣-វិបាកតតិយទុក្កៈមានចេតសិក ៣២ គឺអញ្ញសមានាចេតសិក ១៣ វៀវបីតិចេតសិក ១ ចេញនិងសោភណចេតសិក ២៥

វៀវវិរតិ ៣ អប្បមញ្ញាចេតសិក ២ ចេញ ដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣២ ។

៤-វិបាកចតុត្ថទុក្កៈមានចេតសិកប្រកប ៣១ គឺ អញ្ញសមានាចេតសិក ១៣វៀវបីតិចេតសិក១ ចេញ និងសោភណចេត

សិក ២៥ វៀវវិរតិ ៣ អប្បមញ្ញា ២ និងបញ្ញាចេតសិក ១ ចេញដូច្នេះមានចេតសិកប្រកប ៣១ ។

(ចប់សោភណសង្គហៈ ១២)

☞ អកុសលសង្គហៈចែកចេញជា ៧ ពួកគឺ ៖-

សង្គហៈទី ១ គឺសោមនស្សសហគត ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត អសង្ខារិក សោមនស្សសហគត ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្ត អសង្ខារិក ។

សង្គហៈទី ២ គឺសោមនស្សសហគត ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត សសង្ខារិក សោមនស្សសហគត ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្ត សសង្ខារិក ។

សង្គហៈទី ៣ គឺទោមនស្សសហគត បដិឃសម្បយុត្តអសង្ខារិក ។

សង្គហៈទី ៤ គឺសោមនស្សសហគត ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត សសង្ខារិក សោមនស្សសហគត ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ។

-

សង្គហៈទី ៥ គឺឧបេក្ខាសហគត ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត សសង្ខារិក ឧបេក្ខាសហគត ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តសសង្ខារិក ។

សង្គហៈទី ៦ គឺទោមនស្សសហគត បដិឃសម្បយុត្តសសង្ខារិក ។

សង្គហៈទី ៧ គឺឧបេក្ខាសហគតឧទ្ធចសម្បយុត្ត វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត ។

អធិប្បាសេចក្តីក្នុងសង្គហៈទាំង ៧ ពួកនោះតទៅថា ៖-

អសង្ខារិកទី ១ មានចេតសិក ១៩ គឺអញ្ញសមានា ១៣ អកុសលសាធារណៈ ៤ លោភៈ១ ទិដ្ឋិ ១ ជា១៩

អសង្ខារិកទី ២ មានចេតសិកប្រកប ១៩ ប្រហែលគ្នានឹងទី ១ ដែរប្លែកគ្នាតែខាងចុង គឺលើកយកទិដ្ឋិចេញដាក់មានៈបញ្ចូលទៅជា ១៩

អសង្ខារិកទី ៣ មានចេតសិកប្រកប ១៨ គឺអញ្ញសមានា ១២ វៀរបីតិ ១ អកុសលសាធារណៈ ៤ និងលោភៈ ១ ទិដ្ឋិ ១ ជា ១៨

អសង្ខារិកទី ៤មានចេតសិកប្រកប ១៨ ប្រហែលគ្នានឹងទី៣ដែរ ប្លែកគ្នាតែខាងចុង គឺលើកយកតែទិដ្ឋិចេញ ដាក់មានៈបញ្ចូលទៅជា ១៨

អសង្ខារិកទី ៥ មានចេតសិកប្រកប ២០ គឺ អញ្ញសមានា ១២ វៀរបីតិ ១អកុសលសាធារណៈ ៤ និងទោសៈ ១
ឥស្សា ១ មច្ឆរិយ ១ កក្កុច្ចៈ ១ ជា ២០

សសង្ខារិកទី ១ មានចេតសិកប្រកប ២១ គឺអញ្ញសមានា ១៣ អកុសលចេតសិក ៨ គឺមោហៈ អហិរិកៈ អនោត្តប្បៈ ឧទ្ធច្ចៈ លោភៈ ទិដ្ឋិៈ ថីនៈ មិទ្ធៈ ជា ២០

សសង្ខារិកទី ២ មានចេតសិកចុះ ២១ ប្រហែលគ្នានិងទី ១ដែរ ប្លែកគ្នាតែខាងចុងគឺលើកយក ទិដ្ឋិចេញដាក់
មានៈបញ្ចូលទៅជា ២១

សសង្ខារិកទី ៣ មានចេតសិក ២០ គឺអញ្ញសមានា ១២ វៀរបីតិ ១ អកុសលចេតសិក ៨ គឺ មោហៈ អហិរិកៈ
អនោត្តប្បៈ ឧទ្ធច្ចៈ លោភៈ ទិដ្ឋិៈ ថីនៈ មិទ្ធៈ ជា២០

សសង្ខារិកទី ៤ មានចេតសិកចុះ ២០ ប្រហែលគ្នានិងទី ៣ ប្លែកគ្នាតែខាងចុងគឺលើកយកទិដ្ឋិចេញដាក់មានៈ

-

បញ្ចូលទៅជា ២០

សសង្ខារិកទី ៥ មានចេតសិកប្រកប ២២ គឺអញ្ញសមានា ១២ វៀរបីតិ ១ អកុសលចេតសិក ១០ គឺ មោហៈ អហិរិកៈ អនោត្តប្បៈ ឧទ្ធច្ចៈ ទោសៈ ឥស្សា មច្ឆរិយៈ កុក្កុច្ចៈ ថីនៈ មិទ្ធៈ ជា ២២

មោហឧទ្ធច្ចសម្បយុត្ត មានចេតសិកប្រកប ១៥ គឺ អញ្ញសមានា ១១ វៀរឆន្ទៈ ១ បីតិ ១ អកុសលសាធារណៈ ៤ជា ១៥

មោហវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្ត មានចេតសិកប្រកប ១៥គឺ អញ្ញសមានា ១១ វៀរបីតិ ១ អធិមោក្ខៈ អកុសលសាធារណៈ ៣ គឺ មោហៈ អហិរិកៈ អនោត្តប្បៈ និង វិចិកិច្ឆា ១ ជា ១៥ ។

(ចប់អកុសលសង្គហៈ ៧)

☞ អហេតុកសង្គហៈសង្គ្រោះដោយចេតសិកចុះក្នុងអហេតុកចិត្ត ១៨ចែកចេញ ៤ សង្គហៈ គឺ ៖-

១-សង្គហៈទី ១ គឺ ហសិតុប្បាទចិត្ត មានចេតសិកប្រកប ១២ គឺអញ្ញសមានា ១២ វៀរឆន្ទៈ ១

២-សង្គហៈទី ២ គឺ វោដ្ឋព្វនចិត្ត មានចេតសិកប្រកប ១១ គឺអញ្ញសមានា ១១ វៀរឆន្ទៈ ១ បីតិ ១ សុខសន្តីរណៈមានអញ្ញសមានាប្រកប ១១ វៀរឆន្ទៈ ១ វីរិយៈ ១

៣-សង្គហៈទី ៣ គឺ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនៈ ១ អកុសលសម្បដិច្ឆន្នៈ ១ កុសលសម្បដិច្ឆន្នៈ ១ បីនេះឈ្មោះមនោធាតុតិក្កៈ អកុសលសន្តីរនៈ ១ កុសលសន្តីរណៈ ១ ពីរនេះឈ្មោះបដិសន្ធិបុគ្គល មានអញ្ញសមានាប្រកប១០ វៀរឆន្ទៈ ១ បីតិ ១ ។

៤-សង្គហៈទី ៤គឺ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណ មានសព្វចិត្តសាធារណៈប្រកបទាំង ៧ វៀរបកិណ្ណកៈទាំង ៦ ។

(ចប់អហេតុកសង្គហៈ ៤)

អភិធម្មត្ថសង្គហៈ

(បរិច្ឆេទទី ២ ចេតសិកសង្គហៈវិភាគ ចប់ដោយសង្ខេប)

-

-